

KÜLPOLITIKA

A ROMÁNIAI MAGYARSÁG HELYZETÉRŐL

SZÁSZ ZOLTÁN

A magyar–román közös múlt történetéből

LIPCSEY ILDIKÓ

**A román nemzetiségi politika négy
évtizede**

BALÁZS ÁRON

A romániai falurendezésről

KENDE PÉTER

Romániai menekültek Magyarországon

FÜLÖP MIHÁLY

A kisebbségi kódex

89/2

E számunk szerzői:

SZÁSZ ZOLTÁN
tudományos kutató, MTA Történettudományi Intézet;

BÉKÉSI B. BÉLA,
DÁLYA LÁSZLÓ,
ENYEDI SÁNDOR,
R. SÜLE ANDREA,
a Magyarságkutató Intézet munkatársai;

LIPCSEY ILDIKÓ,
az MTA Történettudományi Intézet munkatársa;

HUNYA GÁBOR
tudományos munkatárs;

BALÁZS ÁRON
szakíró;

LÁSZLÓ BALÁZS
okleveles mérnök;

DR. KENDE PÉTER
jogász, szociológus;

DR. FÜLÖP MIHÁLY,
a Magyar Külügyi Intézet tudományos osztályvezetője.

FŐSZERKESZTŐ:
BALÁZS JÓZSEF

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES:
NYÁRÁDI RÓBERT

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

ACZÉL ENDRE
BÉNYI JÓZSEF
DEÁK PÉTER
GARAI RÓBERT
HARDI PÉTER
(a szerkesztőbizottság elnöke)
KOVÁCS LÁSZLÓ
PALÁNKAI TIBOR
PÁLOS TAMÁS
PÉTER JÁNOS
SALGÓ LÁSZLÓ
SIMAI MIHÁLY
TABAJDI CSABA
VALKI LÁSZLÓ
VÁRKONYI PÉTER
VÁRNAI FERENC

A szerkesztőség címe:
1016 Budapest, Bérc u. 23.
Telefon: 664-587

KÜLPOLITIKA

A MAGYAR KÜLÜGYI INTÉZET ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

TARTALOM

- SZÁSZ ZOLTÁN: A magyar–román közös múlt történetéből 3
BÉKESI B. BÉLA–DÁLYA LÁSZLÓ–ENYEDI SÁNDOR–R. SÜLE ANDREA: A romániai magyar kisebbség 16
LIPCSEY ILDIKÓ: A román nemzetiségi politika négy évtizede 46
HUNYA GÁBOR: Falurendezési terv a határozatok, nyilatkozatok és sajtóközlemények tükrében 67
BALÁZS ÁRON: A romániai falurendezésről 75
LÁSZLÓ BALÁZS: „Szisztematizálási” terv Maros és Hargita megyékben 89
KENDE PÉTER: Romániai menekültek Magyarországon 94
FÜLÖP MIHÁLY: A kisebbségi kódex 102

KÜLPOLITIKA

Főszerkesztő: **Balázs József**

Főszerkesztő-helyettes: Nyáradi Róbert

Olvasószerkesztő: Janech István

Szerkesztőségi titkár: Kálnai Mihályné

Kiadja: a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Bp. VII., Lenin krt. 9–11. Pf. 223. 1906

Felelős kiadó: Németh Jenő vezérigazgató

Megjelenik: évente ötször

ISBN 963 272 110 1

88–7791 Komárom Megyei Nyomda Vállalat, Komárom

Felelős vezető: Kovács Jánosné igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Hírlapelőfizető és Lapellátási Irodánál (postacím: Budapest XIII., Lehel u. 10/a 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámmal.

Előfizetési díj egy évre: 155 Ft

Példányonkénti ára: 31 Ft

A kisebbségi kódex

A második világháborút követő magyar békeszerződés fő problémájáról, a hatarainkon kívül élő magyarság sorsának rendezéséről a Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztálya már 1945 nyarán előterjesztette javaslatait. Kertész István, az osztály vezetője a fegyverszüneti rendelkezéseknek megfelelően abból indult ki, hogy „Magyarország jelenleg *de facto* és *de jure* is csak a trianoni szerződésben meghatározott területen gyakorol állami főhatalmat. A háborút követő tárgyalásokon tehát politikánk és magatartásunk csak úgy lehet reális, ha a trianoni területi adottságokból indulunk ki és ehhez fűzzük érveléseinket“. Eszerint „a nemzetközi igazságosságnak, az emberi haladásnak és egyszersmind a demokrácia és szocializmus eszméinek, valamint a szövetségesek között létrejött egyezmények rendelkezéseinek kétségtelenül az felelne meg legjobban, ha a közép-európai határokat a Wilson elnök által hirdetett önrendelkezési jog és a Lenin munkáiban annyira hangsúlyozott nemzetiségi elv alapján vonnák meg“. ...„Ha azonban a trianoni vagy azokhoz hasonló határok maradnának fenn, akkor mindenestre kérnünk kellene az azokból folyó gazdasági, közlekedési, vízügyi és kulturális anomáliáknak nemzetközi megállapodások útján való megszüntetését. E kérés teljesítése szintén nem kizárólag magyar érdek, hanem minden itt lakó népnek közös érdeke. Hangsúlyoznunk kell majd, hogy az új rendezésnél a határok veszítsék el jelentőségüket és ne elkeseredést váltsanak ki a népekben, hanem mozdítsák elő a lelkek pacifikálását. Ez a kívánság szintén teljes összhangban van az Atlanti Chartával, éspedig különösen annak 4. és 5. pontjaival.“⁴¹

A magyar kormány a nagyhatalmak budapesti képviselőihez intézett 1945. augusztus 14-i jegyzékében felvetette, hogy „a határok bármikénti megvonása esetén is nemzeti kisebbségek minden valószínűség szerint továbbra is fognak maradni az egyes államokban, ezért mindenestre gondoskodni kellene azok védelméről az Egyesült Nemzetek nemzetközi szervezete útján. Kétségtelen, hogy a Népszövetség keretében működött ki-

sebbségi védelem többé-kevésbé jogosult kritikákra adott okot, de mégis megvolt. Számos esetben a védelem pusztá léte is megfontolásra készítette és fékezte a kisebbségek ellen intézkedéseket hozni szándékozó kormányokat. Sajnálatos visszaesést jelentene, ha a nemzeti kisebbségek a jövőben még ilyen védelemben sem részesülnének².

A Külügyminiszterek Tanácsa első, londoni ülészakán (1945. szeptember 11.–október 2.) a nagyhatalmak előterjesztették békeszerződés-tervezeteiket. A szovjet javaslatok a fegyverszüneti szerződéseken és a berlini (potsdami) értekezlet határozatainak alapultak, vagyis az addigi szövetséges döntések megerősítésére törekedtek. Nagy-Britannia küldöttsége az emberi jogok biztosításán kívül a „volt ellenséges” államokat, vagyis Olaszországot, Romániát, Bulgáriát, Magyarországot és Finnországot arra is kötelezni óhajtotta, hogy a területükről elmenekült állampolgáraikat fogadják vissza és teljes felelősséget vállaljanak értük. Az Egyesült Államok tervezetei előírányozták az Egyesült Nemzetek Szervezete alapokmánya szerint az emberi jogok és alapvető szabadságjogok megvalósítására a szólás, a vallás, a nyelvhasználat, a politikai meggyőződés, a gyülekezés szabadságát. A londoni ülészak egyetlen, Magyarországot érintő vitájában, 1945. szeptember 20-án a magyar kérdésben döntési joggal nem rendelkező Bidault francia külügyminiszter román–magyar határként az etnikai vonalat javasolta, s ehhez hozzáfűzte: „mivel a magyar népesség területi megoszlása a románok lakta területek közepén csak a kérdés részleges megoldását teszi lehetővé, éppen ezért *alkalom nyílik a kisebbségi jogok megerősítésére és javítására*“.³ (kiemelés tőlem – F. M.) A londoni ülészakon a békeszerződés-tervezetek vitájában nem született végleges döntés. Az érdemi tárgyalásokat 1946 tavaszára halasztották.

A Sebestyén emlékirat

A magyar külpolitikának 1945–1946 fordulóján szembe kellett néznie a háború utáni Magyarország egyik legsúlyosabb problémájával: a csehszlovákiai magyarok, illetve a magyarországi németek kitelepítésének kérdésével. Sebestyén Pál, a Külügyminisztérium adminisztratív vezetője, „vezérttkára” 1946. január 1-jei összefoglalójában a magyarság állami életet élő része történelmi feladatának tekintette, hogy a magyarság nemzetközileg cselekvőképtelen részének sorsával törődjék, s annak érdekei felett „gyámként” őrkdjék. Az olyan kísértések ellen eleve vértézzük fel magunkat – írja Sebestyén –, hogy „a magyar állam és a benne élő magyarság részére könnyebbségeket és előnyöket a tőlünk külön élő magyarság érdekeinek felhasználásával, vagy ezek rovására próbáljunk elérni, vagy akárcsak el is fogadni. Különösen erősen jelentkezik ez a csábítás a szomszéd államokhoz való viszonylatokban.” A külügyi főtisztviselő szerint a háború utáni népvándorlások és megmozdulások „olyan politikai és népi csoportosulásoknak és átrétegződéseknek jegyében történnek, amelyek

célja a Német Birodalom szétzúzása folytán előállott cseppfolyós állapotot új honfoglalásokkal, új hatalmi helyzetek megteremtésére felhasználni. Ez a cseppfolyós állapot a békeszerződések által létesítendő helyzetben hosszú időre meg fog merevedni, s államok és népek sorsa fog függni attól, hogy a rendezésben ki milyen helyet és milyen helyzetet tud magának biztosítani.“ Sebestyén alapvető, helyes célnak tartotta „a magyarság egyeteme számára politikai szabadságot, gazdasági jólétet és kulturális életének szabad szárnyalását biztosítani. Optimális feltételei akkor volnának adva, ha az egész magyarság egy állam kebelében élhetné a maga életét“. Ha viszont ez nem valósítható meg a „kívül rekedt magyarságnak legalább azokat az elemi feltételeket biztosítsuk, amelyek mellett politikai szempontból üldözésektől és elnyomásoktól mentesen, emberi jogainak tiszteletben tartása mellett »félelem nélküli« életet élhet, gazdaságilag prosperálhat és szabadon folytathatja kulturális életét“.

Sebestyén Pál 1945–1946 fordulóján, a csehszlovákiai magyarság és a magyarországi németység kitelepítésének fenyegető árnyékában, erősen kételkedett a Párizs környéki ún. kisebbségi szerződésekhez való visszatérés lehetőségében. „Szomszédaink, amelyek a kisebbségi szerződéseket annak idején még maximális területi aspirációik nem remélt megvalósulásának ellentétele gyanánt is csak a legnagyobb ellenkezéssel engedték az akkori győző nagyhatalmaktól magukra erőszakolni, ma, midőn területi státusukra több-kevesebb joggal, mint szerzett, sőt »történelmi« jogokra hivatkozhatnak, egy ily rendszernek magukat alávetni annál kevésbé volnának hajlandók, mert területi aspirációik ki lévén elégítve, részükre a hatalmak megfelelő ellenszolgáltatást nyújtani sem tudnának. ... ma, a népvándorlásszerű méretekben jelentkező át- és kitelepítések idején, a befejezett helyzetek teremtésének klímájában a nemzetiségi kérdésnek ilyen finom jogi technikával való kezeléséhez a szükséges hangulati atmoszféra mind a világközvéleményben, mind szomszédainknál teljesen hiányzik. Hogy ez a fasiszta metódus talán tudatalatti utánrezgéseként keletkezett hangulati atmoszféra a nemzetközi közfelfogásban milyen erősen hat, arra jellemző az, hogy azok a nagyhatalmak, amelyek az ENSZ alapokmányában annyi erkölcsi emelkedettséggel emelték fel szavukat az emberi jogok és az emberi méltóság tisztelete mellett, a német államiságon kívül élő németység problémájának megoldását az emberi méltósággal nehezen összeegyeztethető módon végbemenő erőszakos kitelepítésben vélték megtalálni. De ugyanez a hangulati atmoszféra fejt ki hatását több-kevesebb erővel szomszédainknál is, amelyek gondolkodásukban és érzéseikben már messze túljutottak a múlt kisebbségvédelmi rendszerein, s a területükön élő magyarság problémáját, mint belső ügyüket kívánják kezelni, s ki-ki a maga módján megoldani. Ez a beállítottság még aziránt sem enged reményeket táplálni, hogy a területükön élő magyarság helyzetét kétoldalú szerződések útján sikerülhessen velük rendezni“. Sebestyén Pál a kisebbségvédelmi rendszerekre való visszatérést magyar szempontból nem tartotta kívánatosnak, mivel a gyakorlatban nem váltak be és a megoldásra teljesen alkalmat-

lannak bizonyultak. A Külügyminisztérium adminisztratív vezetője a kisebbségvédelmi rendszert „csakis egy minden más megoldási kísérlet meg-
hiúsulása esetén végső expediensként“ vagy „közbenső taktikai lépés
gyanánt“ tudta elképzelni.

Megoldási javaslata: a szomszédos államokban élő magyarságnak egy
nemzetiségileg homogén és gazdaságilag életképes Magyarországra való
összetelepítése. Sebestyén a nagyhatalmakra kívánta bízni, hogy „az
összeköltözött magyarság közelebből mily területen folytassa az életét“... A
szomszédok „egy történelmi aspirációiról végképp lemondott, megbékélt és
új életet kezdő demokratikus Magyarországgal belső és külső súrlódásoktól
mentesen, minden hátsó gondolat nélkül léphetnek jó szomszédi és további
fejlődések termékeny lehetőségeit magukban hordó kapcsolatokra“.⁴ Se-
bestyén Pál ehhez képest „szükségmegoldásnak“ tekintette a ki-
sebbségvédelmi rendszer bevezetését.

A területi változáshoz fűződő remények azonban hamarosan szerte-
foszlottak. A magyar külpolitikai gondolkodást a kisebbségi jogok kodi-
fikációjának irányába terelte, hogy 1946 tavaszán eldönt: a győztes nagyh-
atalmak, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia a béke-
szerződés-tervezetben Magyarország második világháború előtti határainak
visszaállítását fogják javasolni.⁵

A magyar kisebbségvédelmi politika és Nagy Ferenc miniszterelnök nyugati útja

A Külügyminisztérium 1946. március 27-i békeelőkészítő jegyzékterve-
zetében a délkelet-európai államok közötti politikai és társadalmi ellentéte-
ket okozó tényezők kiküszöbölésére tett javaslatot. Az Egyesült Nemzetek
alapokmánya első és második cikkelyét alapul véve – mely szerint egyik nép
sem gyakorolhat semmilyen téren hegemoniát a többi felett és nem nyom-
hatja el a területén levő nemzeti, faji és vallási kisebbségeket – a délkelet-
európai térségre külön rendelkezéseket irányzott elő. Az ENSZ alap-
okmány 55., a diszkriminációt tiltó cikkelyére hivatkozva, amely az alapvető
emberi jogok és szabadságok teljes tiszteletben tartásáról és meg-
becsüléséről rendelkezett, kötelezni kívánta a békeszerződés részeseit, hogy
helyezzenek hatályon kívül minden olyan törvényt vagy rendeletet, amely-
nek burkolt vagy nyílt célja valamely nemzetiség elnyomása. Az eddig
jogsérelmet szenvedett egyéneknek pedig kártérítés volna biztosítandó. A
tervezet szerint „az új határok megállapítása után esetleg még fennmaradó
népi kisebbségi csoportok autonómiákba volnának szervezendők. Mintául
szolgálhat az a rendszer, ahogyan a Szovjetunió kezeli a nemzeti ki-
sebbségeket. Ezeket az autonómiákat, illetőleg egyéni kisebbségi jogokat
azután nemzetközi ellenőrzés alá kellene helyezni, amit az Egyesült Neme-
tek Szervezete gyakorolna állandó helyi kiküldöttei útján. A magyar
kormány a maga részéről a Magyarországon maradó kisebbségek számára

ilyen ellenőrző szervek működését a kölcsönösség alapján szívesen látná és kötelezi magát arra, hogy tanácsait figyelembe veszi, utasításait követni fogja“. A Jegyzéktervezet előírta továbbá, hogy a békeszerződésben világos és határozott rendelkezések által az érdekelt területek minden lakosa részére állampolgárság biztosítandó; az első és második világháborúban, illetve a kettő között otthonukból kiűzött vagy menekülésre kényszerült magyarság visszatérhessen lakhelyére, s legalább részleges kártérítést kap hasson; a közlekedési és érintkezési szabadság kifejezetten biztosítandó. Az utóbbi kérdésnek különleges jelentőséget tulajdonítottak: „A Duna mentén ugyanis az államhatárok Európa egyéb államaiban el sem képzelhető súlyossággal neheztedek a lakosság életére és sokszor áthatolhatatlan válaszfalakká váltak. Az amúgyis nyomasztó politikai légkört még nehezebben elviselhetővé tette az, hogy egyes államok – gyanakvásból és kölcsönös bizalmatlanságból – a határokon át való szabad érintkezés és közlekedés elé mind nagyobb és mesterségesebb akadályokat emeltek. Ezért merült fel minden oldalról a határok spiritualizálódásának gondolata, ami gyakorlatilag a legkevésbé sem valósult meg. Ha azonban egy ideig még nem is lehet a határokat »láthatatlanná« változtatni, de legalább kevésbé érezhetővé kell azokat tenni. E cél elérése érdekében biztosítandó volna: az utazások és személyforgalom, továbbá a levelezés, távirás és távbeszélés szabadsága, valamint a sajtótermékek bevitelének és terjesztésének minél messzebbmenő módon való lehetővé tétele“.⁶

A Külügyminiszterek Tanácsának 1946. május 7-i párizsi, a magyar-román határra vonatkozó, a trianoni határt helyreállító megegyezését követő napokban adták át a fenti jegyzéket a nagyhatalmak képviselőinek.⁷ A magyar kormánytényezők ugyanis megértették, hogy határmódosításban aligha reménykedhetnek, és attól kezdve minden erőfeszítésüket a kisebbségvédelmi garanciák megszerzésére összpontosították. A Miniszterelnökségen 1946. május 7-én ült össze az a kisebbségi jogi és szakértői értekezlet, amely a *kisebbségi szerződéstervezetet* (a Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztálya ezt röviden „Kódex“-nek nevezte) és egy rövid Aide-Memoire-t (emlékeztetőt) dolgozott ki. Magyarország párizsi követe az utóbbit jegyzék kíséretében 1946. június 11-én nyújtotta át a Külügyminiszterek Tanácsa tagjainak, illetve a magyar külügyminiszter július 2-án a nagyhatalmak budapesti képviselőinek. A magyar kormány az ENSZ alapkormányra való hivatkozással azt javasolta, hogy iktassanak be a békeszerződésbe a nemzeti kisebbségek védelmét célzó rendelkezéseket vagy pedig kössenek az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagjai külön egyezményeket az érdekelt délkelet-európai államokkal az ilyen kisebbségek védelmére vonatkozóan. Egyúttal azt is ajánlotta a magyar kormány, hogy alakíttassanak vegyesbizottságok, illetve bíróságok a rendelkezések értelmezéséből és végrehajtásából adódó viták eldöntésére.⁸

Kertész István és Baranyai Zoltán, a magyar békeelőkészítés vezetői Párizsban azt a benyomást nyerték, hogy a kisebbségi szerződéstervezettel a nagyhatalmak „komolyan fognak foglalkozni“.⁹ Az angol külügyminisztéri-

umban 1946 június elején valóban felvetették annak a lehetőségét, hogy a román békeszerződésbe kisebbségvédelmi cikkelyt vegyenek fel. Nagy Ferenc miniszterelnök tervezett washingtoni és londoni útjával összefüggésben ugyanis megvizsgálták, hogy a kiscgazdapárt pozíciójának erősítésére mit tehetnek a magyar békekövetelések ügyében. Bevin amerikai kollégájához fordult, hogy a State Department támogatását elnyerje a magyar kérdésben. Előljáróban megállapította: „az teljesen világos, hogy a békeszerződésekbe nem iktathatunk olyan cikkelyt, amely az erdélyi vagy a csehszlovákiai határ módosításáról rendelkezne és e két kérdést lezártnak kell tekintetünk“. A Foreign Office-ra azonban hatást gyakorolt a magyar kormány fellépése, miszerint valamit tenni kell a romániai és a csehszlovákiai magyarság védelmére. A romániai magyarság „képtelen helyzetét“ leíró magyar emlékiratot¹⁰ ugyan bizonyos vonatkozásokban túlzónak tartották, de abban azért nem kételkedtek, hogy általánosságban a magyar állítások megfelelnek a valóságnak. Eredetileg nem állt szándékukban kisebbségvédelmi rendelkezéseket felvenni a békeszerződésbe, mivel abban reménykedtek, hogy az emberi jogi cikkely ezt kielégítően rendezi. „Most azonban úgy gondoljuk – írta Bevin az említett táviratban –, hogy megpróbálhatnánk többet tenni az erdélyi magyar kisebbség védelmére. Az egyik legfőbb képtelenség amitől szenvednek: a román állampolgárság és a teljes polgári jogok megtagadása.“ Az angol külügyminiszter ezért Byrnes-nek javasolta, hogy a következő cikkelyt vegyék fel a román békeszerződésbe: „A román kormány kötelezi magát – az esettől függően –, hogy megerősítse a román állampolgárságát és teljes polgári jogait azon személyeknek, akik ezt birtokolják, illetve biztosítja az állampolgárságot és teljes polgári jogokat mindazon személyeknek, akik a bécsi döntés hatálya alatt álló területen élnek és akik a jelenlegi szerződés életbelépése után ott maradnak.“ Bevin semmi hasonlót nem javasolt a csehszlovákiai magyarság érdekében, mivel szerinte némi védelmet biztosít a szomszédos államokban élő magyarságnak, hogy Magyarország és szomszédai egyaránt az Egyesült Nemzetek tagállamai lesznek. Az Egyesült Nemzetek alapokmánya kötelezi a tagállamokat, hogy faji, nyelvi stb. megkülönböztetés nélkül biztosítsák lakosaiknak a szabad élet lehetőségét. „Amennyiben a szomszéd országokban élő magyar nemzetiségű személyekkel kapcsolatos bánásmódra a magyaroknak panaszuk lenne, az alapokmány rendelkezéseinek megfelelően teljes mértékben igazolható a kérdés Biztonsági Tanács elé terjesztése.“ Bevin amerikai kollégájához intézett táviratában kifejezte reményét, hogy a román békeszerződésbe felveendő állampolgársági cikkely az emberi jogi rendelkezésekkel, valamint a Magyarország által elnyerhető ENSZ támogatással a „magyar kiscgazdapártnak megadja a kellő erőt, hogy a magyar nép zömét maga mögé állítsa és ellenálljon a szélsőbaloldali nyomásnak“.¹¹

Az amerikai külügyminisztérium válasza nem késett sokáig. A State Department egyetértett ugyan a kiscgazdák pozíciójának erősítésével, de kifejezte kétségét aziránt, hogy az angol javaslat „a gyakorlatban hatékonyabb lenne, mint az emberi jogi cikkely a romániai magyar kisebbséggel szembe-

ni tisztességes bánásmód biztosítására“. Az amerikai külügyminisztérium mégis beleegyezett az említett cikkely román békeszerződésbe történő felvételébe, mivel az „némi bátorítást nyújthat a kiscgazdáknak“. Ha a román békeszerződés tárgyalása Párizsban előnyösen alakul és „ésszerűen jó esély nyílik a szovjet beleegyezés elnyerésére“, Byrnes támogatná Bevin ilyen irányú javaslatát. A State Department ugyanakkor nem tartotta tanácsosnak olyan remények ébresztését, amelyek esetleg nem válnak valóra, ezért a magyar miniszterelnök washingtoni látogatásakor kitért e lehetőség megtárgyalása elől.¹² Dean Acheson amerikai külügyminiszterhelyettes 1946. június 13-án Nagy Ferencnek kifejtette, hogy a magyar kisebbség kérdését Párizsban a három nagyhatalom (Szovjetunió, Egyesült Államok és Nagy-Britannia) vizsgálja, majd hozzáfűzte: Byrnes külügyminiszter teljes mértékben tisztában van a helyzettel és kormánya állandóan szorgalmazta, hogy Magyarország számára hagyják nyitva az utat a két szomszédjával (Csehszlovákiával és Romániával) való közvetlen tárgyalások felvételére.¹³

A Foreign Office a magyar kormányküldöttség londoni útját előkészítő 1946. június 19-i összefoglalójában a romániai és csehszlovákiai magyarsággal szembeni bánásmódra vonatkozó panaszokat ugyan túlzottnak tartotta, de a rossz bánásmód tényét valódinak fogadta el. Nagy Ferencet tájékoztatni kívánták arról, hogy angol részről ellenzik a békeszerződésekbe kisebbségi cikkelyek felvételét, mivel a versailles-i rendezésbe felvett kisebbségvédelmi rendelkezések csekély értékűnek bizonyultak. A román békeszerződésben az emberi jogi cikkely alapján megkülönböztetés nélkül biztosítják az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat. A békeszerződések megkötése után Magyarország és Románia az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagja lesz, amelynek alapokmánya garantálja állampolgáraik pártatlan szabadságát. Sőt mi több, ha a magyar kormány arra gyanakodna, hogy a magyar kisebbségeket Romániában vagy Csehszlovákiában elnyomnák, joga lesz a Biztonsági Tanácshoz fordulni. Mindezt angol részről elegendőnek tartották a magyar kisebbségek védelmére, viszont legutóbb megvizsgálták a magyar kormány félelmét, miszerint Romániában megkülönböztető törvényhozással megfosztják a magyar nemzetiségűeket állampolgárságuktól és az ebből eredő jogoktól. A Foreign Office ezért némi alapot látott arra, hogy a magyarokat ebben a vonatkozásban védelemben részesítsék és ezért – a már említett – cikkely felvételét kívánta javasolni a román békeszerződésbe. A csehszlovákiai magyarok kiutasítása ügyében a Foreign Office ugyan nem támogatta a csehszlovák kormányt, de ismételten rámutatott arra, hogy a kérdést a magyar és a csehszlovák kormánynak egymás között kell rendeznie és ebbe nem kívánnak beleavatkozni.¹⁴

1946. június 21-én Londonban *Noel-Baker* külügyi államtitkár fejtette ki a magyar küldöttségnek, hogy eddig egyetlen kérdésben sem volt könnyű megegyezést elérni a Külügyminiszterek Tanácsában és – ismerve a szovjet álláspont hajthatatlanságát – értelmetlennek tűnik az erdélyi ügyet tovább

tárgyalni. Az angol kormány nem azt tartotta a legfontosabbnak, hogy a határ hol húzódik, hanem a határ jelentőségének fokozatos megszüntetését, az emberek és áruk szabad áramlását, mindkét oldalon a jó kapcsolatok kifejlődését kívánta elősegíteni. Amennyiben a román és a magyar kormány rendezi a kérdést, ezt az angol kormány kész támogatni. *Nagy Ferenc* új javaslatként szóba hozta a *székely autonómia* kérdését és az angol külügyi államtitkárnak megígérte, hogy a terv részleteiről tájékoztatni fogja. *Noel-Baker* kifejezte reményét, hogy az Egyesült Nemzetek alapokmányának szellemében a kisebbségek jobb bánásmódban fognak részesülni, mint a múltban. A Népszövetség kisebbségi rendelkezései érvényesültek volna, ha a Népszövetség maga működőképesnek bizonyul. A Gazdasági és Szociális Tanács nemrégén megvitatta az emberi jogok nyilatkozatát és jó remények nyílnak arra, hogy ez valóra váljon. Románia és Magyarország hamarosan az Egyesült Nemzetek tagjaivá válnak. *Nagy Ferenc* kijelentette, hogy Magyarország a szlovákiai magyarokat hajlandó befogadni, amennyiben földjüket is hozzák. Az angol államtitkár válaszul ezt mondta: „München után nincsenek abban a helyzetben, hogy a cseheket kioktassák: ne változtassák országukat nemzeti állammá.” *Attlee* brit kormányfőnek ugyanaznap délután *Nagy Ferenc* kifejtette: „Magyarország még reménykedett, hogy némi területet visszakap majd Romániától és azok a magyarok, akik Magyarország területén kívül maradnak a békeszerzések után, kisebbségi jogokat fognak kapni.” *Attlee* válasza: „Semmilyen békeszerződési rendelkezés sem hozhat sikert, ha nem uralkodik az érintett országokban valódi demokratikus szellem, és nem ismerik el más népek jogait. Ennélfogva a népek közötti megfelelő kapcsolatok kialakítása fontosabb, mint a jogi szabályozás létrehozása egy békeszerződés vagy az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében.” *Attlee* világosan megmondta, hogy a nagyhatalmak rendezték Magyarország határait. Aznap este *Nagy Ferenc* és *Gyöngyösi* még találkozott *Sir Orme Sargent* külügyminiszter-helyettessel, aki kétoldalú tárgyalás felvételét ajánlotta Csehszlovákiával, és Magyarország gazdasági helyzetét még a kisebbségi kérdésnél is fontosabbnak tartotta.

Június 25-én Párizsban a magyar kormányküldöttség *Bevin*nel is találkozott. *Nagy Ferenc* kérte, „támogassa Magyarországot, ha lehetséges, hogy a Külügyminiszterek Tanácsa újratárgyalja az erdélyi kérdést és remélte, hogy a békeszerződésben lesz olyan rendelkezés, amely Csehszlovákiát kötelezi a magyar nemzetiségnek adandó egyenlő jogok biztosítására”. *Bevin* válaszul kijelentette, hogy „a jelenlegi tanácsülésen mégis úgy döntöttek, hogy nincs értelme az (erdélyi) kérdést tovább tárgyalni. Remélte azonban, hogy a békeszerzések aláírása és a romániai választások után románok és magyarok találkozhatnak és közös megegyezésre juthatnak”. A kisebbségeknek egyik országból a másikba telepítését lehetetlennek tartotta, ha azonban a kisebbségi kérdést Párizsban vagy az azt követő értekezleten felvetik, kész módosításokat eszközölni, hogy a felmerült nehézségeket a lehető legkisebbre csökkentse. A magyarok azonban bizonyára megértik, hogy valóban lehetetlen teljesen kielégíteni

igényeiket ezekben a kérdésekben. Bevin megígérte, hogy a kérdéseket nem fogják mereven kezelni, és biztosította a magyar küldöttséget arról, hogy a kérdés felülvizsgálatáról megfelelően rendelkezni fognak. A csehszlovákiai kisebbségi jogok biztosítására az Egyesült Nemzetek, valamint a békeszerződés emberi jogokra vonatkozó cikkelyének valóra váltását remélte, amit jobb erkölcsi kódexnek tartott, mint a versailles-i szerződés kisebbségi rendelkezéseit, vagy a kétoldalú megegyezések módszerét. Bevin tehát úgy döntött, hogy nem veti fel a román állampolgársági cikkely kérdését. Az angol külügyminiszter ugyanis Byrnesnek a párizsi Külügyminiszteri Tanács ülésen tanúsított magatartását nem tartotta kedvezőnek javaslatára előterjesztésére.¹⁵

A magyar kormányküldöttség nyugati útját követő napokban az angol és az amerikai diplomácia – a béketárgyalások elhúzódása és a nagyhatalmak közötti ellentétek pattanásig feszülése miatt – letett arról a szándékáról, hogy új, állampolgársági cikkelyt javasoljon a román békeszerződésbe. Bevin visszatért korábbi álláspontjához, miszerint „kisebbségi rendelkezések nem lennének jók a békeszerződésekben és e kérdéseket a Négy Nagy beavatkozása nélkül kell rendezni”.¹⁶ Dekanozov szovjet külügyminiszter-helyettes pedig 1946. július 31-én Szekfü moszkvai magyar követnek kijelentette, hogy a Szovjetunió támogatni fogja a párizsi értekezleten Csehszlovákia jogos követeléseit és „a kétszáz ezer magyar egyoldalú kitelepítését szovjet részről ebbe a kategóriába tartozónak tekintik”. Dekanozov azt is határozottan megmondta, hogy a szovjetek a magyar békeszerződés-tervezetben Erdély Romániához csatolását támogatják, de „a szovjet nemzetiségi elveknek megfelelően az erdélyi magyar kisebbség jogait védelmezni fogják”. A magyar (és román – F. M.) békeszerződés-tervezetben faji, vallási és nyelvi kisebbségek egyenlőségét biztosító garanciák megléte – Dekanozov szerint – ezen az alapon magyarázható.¹⁷

A Külügyminiszterek Tanácsa második párizsi ülészaka (1946. június 15–július 12.) kidolgozta az olasz, a román, a bolgár, a magyar és a finn békeszerződés tervezetét, amelyeket július 19-én az érintetteknek elküldtek, majd 29-én nyilvánosságra hozták. A román és a magyar tervezetbe a politikai rendelkezések közé egyedül csak az emberi jogok és az alapvető szabadságok biztosítását iktatták, a kisebbségvédelemről nem intézkedtek. *A 21 győztes hatalom párizsi értekezletének* (1946. július 29–október 15.) feladata a békeszerződés tervezetekre vonatkozó *ajánlások* elfogadása, majd a Külügyminiszterek Tanácsa New-York-i harmadik ülészaka (1946. november 4–december 12.) elé történő előterjesztése volt. A magyar béke delegáció meghallgatást csak ettől a fórumtól remélhetett.

A párizsi értekezlet és a kisebbségi kódex

A Minisztertanács 1946. augusztus 6-án rendkívüli ülésen vitatta meg a magyar békeszerződés-tervezettel kapcsolatban Párizsban képviselendő álláspontot. Gyöngyösi János külügyminiszter megfontolásra ajánlotta azt a kérdést, hogy Romániával szemben területi igényt vessenek fel – „holott tudjuk, hogy ezt egyetlen nagyhatalom sem fogja támogatni” – „vagy pedig inkább a kisebbségvédelemre helyezzük a hangsúlyt. Hangoztatva azt, hogy a területi javaslat tulajdonképpen a kisebbségvédelmi kérdés alapjául szolgál, és minthogy a szövetségesek ezt a kérdést más úton óhajtják elintézni, kérjük a romániai kisebbségeink jogainak intézményes biztosítását és egy etnikai határkiigazítást“. Gyöngyösi a Magyarországgal szembeni csehszlovák területi igény ismertetése után megállapította, hogy „a csehszlovákok az ott élő magyarságot likvidálni akarják“ lakosságcsere és kényszeráttelepítés útján. A magyar külügyminiszter e törekvés meg-
hiúsítására és a Csehszlovákiában maradó magyar kisebbség jogának biztosítására minden eszközt és módot meg kívánt ragadni. Gyöngyösi szerint „a csehszlovák állam nem vállal semmiféle kisebbségvédelmet, mert nem akar kisebbséget határain belül; csak abban az esetben, ha olyan általános rendelkezés történik az Egyesült Nemzetek Szervezetén belül, amely az Egyesült Nemzetek minden tagját kötelezi“.¹⁸ A békeszerződés-tervezet emberi jogi cikkelyét a magyar kormány a kisebbségvédelemre nem tekintette elégségesnek, ezért a 21 győztes hatalamtól kollektív kisebbségi jogok megadását igényelte.

Demeter Béla, Révay István és Vájlok Sándor, a párizsi békedelegáció nemzetiségi szakértői 1946. augusztus 10-én Gyöngyösinek javasolták, hogy kormánya nevében kérje az erdélyi és a szlovákiai néprajzi, gazdasági és politikai kérdések tanulmányozására a békekonferencia bizottságának kiküldését; a vitás területeken élő magyar nemzetiség képviselőinek a békekonferencia részéről történő meghallgatását, illetve népszavazást; Románia és Csehszlovákia még a békeszerződések aláírása előtt visszamenő hatállyal érvénytelenítse a magyar nemzetiségekre nézve sérelmes jogfosztó intézkedéseit; a nemzetiségi jog érvényesítésére az érdekelt nemzetiségeknek a főhatalomból való tényleges részesedését törvényhozói, bírói és végrehajtó hatalmi szempontból egyaránt a *nemzetiségek önkormányzata*, valamint a helyi *nemzetközi ellenőrzés és bíraskodás* útján. A szakértők szerint „az országhatáron kívül maradó több mint 3 millió magyar nemzetiségű személynek tehát a békeszerződések nem nyújtanak hatályos garanciát arra, hogy félelem nélkül fognak élni és valamennyi emberi szabadságjogot biztosan élvezik majd. A vezető hatalmak talán abból az elvből indultak ki, hogy a győztes államok aláírták az Egyesült Nemzetek alapokmányát és ezzel kötelezettséget is vállaltak arra nézve, hogy országuk bel- és külpolitikája az Egyesült Nemzetek alapelveit és szellemét képviseli majd. Csehszlovákia példája azonban alaposan rációzott erre. Bő tapasztalatok győzték meg az egész világot arról, hogy a nemzetiségeket nem lehet hatályos jogvédelem

nélkül hagyni, mert ez a körülmény súlyos egyenlenségeknek és zavaroknak vált a kútforrásává. Az új békemű megalkotásánál kérnünk kell, hogy a nemzetiségi jogok a gyakorlatban is biztosíttassanak¹⁹

Gyöngyösi János külügyminiszter a párizsi értekezlet plenáris ülése előtt 1946. augusztus 14-én mondott beszédében ismertette a Magyarország határain kívül élő magyar kisebbségek jogainak biztosítására vonatkozó álláspontját: „Amennyiben a határokat nem lehet módosítani, akkor a határok jelentősége módosítható, s hogy a más államok területén élő magyarok számára biztosítani kell mindazon szabadságjogokat, amelyek a demokrácia alapfeltételei, vagyis a nyomortól és félelemtől mentes szabad élet jogát, továbbá azt a jogot, hogy nemzetiségüket megőrizhessék. Sajnos, meg kell állapítanom, hogy mifelénk valamely nemzeti kisebbséghez tartozni gyakran nemcsak más állampolgárságot jelent, hanem megfosztottságot az emberi jogok gyakorlásától, s részben az emberi méltóság biztosítékaitól.“ (kiemelés tőlem – F. M.) A magyar külügyminiszter a Népszövetség ellenőrizte kisebbségvédelmi rendszernél kiemelte, hogy az legalább a panaszjog lehetőségét fenntartotta, majd így folytatta: „Tudjuk, hogy a hitleri Németország saját imperialista politikája érdekében visszaélt a kisebbségeknek szerződésileg nyújtott jogvédelemmel. E visszaélés azonban a jogvédelem szükségét nem szünteti meg, amint azt éppen a zsidóság világszervezeteinek kívánságai is bizonyítják. A zsidóság képviselői az elmúlt évek szörnyű üldöztetései után a legilletékesebbek a kisebbségi védelem kérdésének felvetésére.“ Mivel az Egyesült Nemzetek alapokmányában, valamint a békeszerződések tervezetében foglalt elvi kijelentések csak az emberi jogok egy részére utaltak, ezeket pedig éppen a háborús megrázkódtatásokat követő szenvedélyek és nemzeti türelmetlenségek idején biztosítani kell, Gyöngyösi János szükségesnek tartotta, hogy az Egyesült Nemzetek megfelelő jogszabályainak életbelépéséig a kevert lakosságú közép- és kelet-európai államok különleges kötelezettségeket vállaljanak e szabadságjogok gyakorlására vonatkozólag.²⁰

A magyar békeszerződés-tervezet 2. cikkelye – az olasz, a román, a bolgár és a finn tervezettel azonos módon – leszögezte: „Magyarország minden szükséges intézkedést megtesz aziránt, hogy a magyar fennhatóság alá tartozó minden személynek biztosítsa faji, nemi, nyelvi vagy vallási különbség nélkül az emberi jogok és az alapvető szabadságok élvezetét, ideértve a véleménynyilvánítás és a nyilvános gyülekezés szabadságát.“²¹ A magyar békedelegáció 1946. augusztus 20-án ehhez fűzött észrevételeiben megállapította, hogy „az abban felsorolt jogok és szabadságok nem ölelik fel az Emberi Jogok összességét és ezért kívánatosnak tartaná, ha a második cikkelyt kiegészítenék ezeknek a jogoknak a kifejezett felsorolásával, úgy mint – a lakóhely szabad megválasztásának joga, az oktatási nyelv szabad megválasztásának joga, a munka- és vállalkozási szabadság – és beiktatnák a (fajra, nemre, anyanyelvre és vallásra való tekintet nélkül) a nemzetiségre kifejezést“.

A magyar delegáció továbbá rámutatott arra is, hogy a kisebbségek jo-

gi státusának megállapítása sokkal mélyebbre nyúló rendezést igényel. Ezért kérte, hogy az 1946. június 11-én átadott memorandumban ismertetett szempontoknak megfelelő rendelkezések vétessenek fel a Romániával kötendő békeszerződésbe. Ezeket a kötelezettségeket a viszonyosság elve alapján Magyarország is vállalná saját kisebbségeivel szemben.

Gyöngyösi János, a magyar béke delegáció vezetője a párizsi értekezlet román politikai és területi bizottsága elnökéhez intézett 1946. augusztus 29-i levelében kérte a román békeszerződés-tervezet (a magyar 2. cikkellyel azonos szövegű) 3. cikkellyel kapcsolatos szóbeli meghallgatását, arra való hivatkozással, hogy „több mint 1 500 000 magyar él jelenleg román uralom alatt, akinek a félelem és nélkülözéstől mentes élete biztosítva nincsen“. Kérését azzal indokolta, hogy a magyar delegáció előterjesztést óhajt tenni a hatályosabb kisebbségi jogvédelem biztosítása érdekében.

Demeter Béla 1946. augusztus 29-én Gyöngyösinek javasolta, hogy terjesszék elő a kisebbségi jogvédelemre vonatkozó részletes tervezetet a már benyújtott jegyzék kiegészítéseképpen.²² A magyar küldöttség 1946. augusztus 30-án adta át a párizsi értekezlet francia főtitkárának a magyar kormány kisebbségvédelmi szerződéstervezetét.

A „Kódex“ az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának állandó tagjai, vagyis a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország és Kína, valamint Magyarország, Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia közötti kisebbségvédelmi szerződés megkötését irányozta elő. A magyar kormány szorgalmazta a teljes területi és személyi autonómia megvalósítását, helyi nemzetközi ellenőrzéssel és nemzetközi bíraskodással, a kisebbségi politikai, gazdasági, művelődési és egyházi közületek közvetlen panaszjogával az ENSZ Biztonsági Tanácsához.²³ (A „Kódex“ teljes szövegét a mellékletben közöljük.)

A párizsi értekezlet román, illetve magyar politikai és területi bizottságának ülésein a „volt ellenséges“ államok képviselőit csak akkor hallgatták meg, ha kérelmüket a győztes államokból álló bizottság tagjainak többsége támogatta. A két bizottság 1946. augusztus 31-i együttes ülésén a magyar delegációnak a román békeszerződés-tervezet 2. cikkelyével, vagyis a román–magyar határral kapcsolatos álláspontját ismertető beszédében Auer Pál, Magyarország párizsi követe azzal a kérelemmel fordult a konferenciához, hogy a Bizottság szólítsa fel a két delegációt: kezdjenek közvetlen tárgyalásokat a magyar kisebbség jogainak védelmére vonatkozó különleges egyezmények megkötésének, valamint az Erdély keleti felében egységes tömbben élő magyarság széles körű helyi önkormányzatának biztosítására az Egyesült Nemzetek garanciája mellett. Amennyiben a két delegáció előre meghatározandó időn belül nem egyeznék meg a közös javaslatban, arra kéri a Bizottságot, hogy maga keresse az igazságosságnak és méltányosságnak leginkább megfelelő megoldást és ajánlja azt elfogadás végett a Külügyminiszterek Tanácsának.²⁴

Gyöngyösi János a román politikai és területi bizottság elnökéhez intézett 1946. szeptember 4-i levelében megismételte kérését, hogy szóban

is kifejttesse álláspontját a román, illetve magyar békeszerződés-tervezet említett cikkelyeivel kapcsolatban. *A magyar kérések azonban nem találtak meghallgatásra.* A párizsi értekezleten a kisebbségi kérdésnek részletes és garanciákat is tartalmazó rendezését *egyik győztes hatalom sem tette magáévá*, hanem kielégítőnek találták a békeszerződés tervezetében az emberi jogok biztosítására beiktatott rendelkezést. Ezt egészítette ki az az angol javaslat, amelyet a magyar politikai és területi bizottság 1946. szeptember 13-i tizenegyedik ülésén 8 : 3 arányban, két tartózkodással elfogadott. (A szovjet, bjelorusz és ukrán küldöttség ellene szavazott, Csehszlovákia és Jugoszlávia tartózkodott.)²⁵ Ez előírta: „Magyarország továbbá kötelezi magát arra, hogy a Magyarországon életben lévő jogszabályok sem tartalmukban, sem alkalmazásuk során a magyar állampolgárságú személyek között azoknak faja, neme vagy vallása alapján nem fognak különbséget tenni, sem semmiféle megkülönböztetést maguk után vonni, akár az érdekelteknek személye, javai, üzleti tevékenysége, foglalkozásbeli vagy pénzügyi érdekei, személyállapota, politikai vagy polgári jogai tekintetében, akár pedig bármely egyéb tekintetben.”²⁶ Ez a rendelkezés került a végleges magyar (és a román) békeszerződésbe.

A magyar békedelegáció vezetője ezek után megkísérelte, hogy elnyerje a nagyhatalmak támogatását a magyar–román kisebbségvédelmi, állampolgársági és határforgalmi tárgyalások kezdeményezésére. Puskin budapesti szovjet nagykövet a maga részéről támogatta a gondolatot.²⁷ Gyöngyösi a szovjet külügyminiszterrel is ismertette „azoknak a magyaroknak helyzetét, akik már a háború előtt Erdélyben laktak, de mert állampolgárságuk rendezve nem volt és román állampolgárságukat a román kormány nem ismeri el, kiutasítással fenyegetik őket”. Molotov végül úgy nyilatkozott, hogy a „már a békekonferencia előtt e tárgyban folytatott közvetlen tárgyalásokat a magyar kormány újból kezdje meg”, de Gyöngyösi kérdésére sem nyilatkozott a tekintetben, hogy a szovjet kormány ebben a kérdésben támogatni fogja-e a magyar álláspontot.²⁸

A magyar külügyminiszter 1946. október 12-én Molotovnak, mint a párizsi értekezlet elnökének írt levelében rámutatott arra, „milyen kiábrándítólag hatott a magyar közvéleményre az, hogy ami a határok kérdését illeti, a békekonferencia nem tartotta szükségesnek, hogy számot vessen azzal a ténnyel, hogy Románia 1919-ben az önrendelkezési és etnikai elvek mellőzésével olyan területek birtokába jutott, amelyeken nagyszámú magyarság él. Nem tartotta szükségesnek a békekonferencia, hogy szemben az 1919-es rendezéssel, intézkedéseket tegyen az ezen a területen élő lakosság 27%-át kitevő több mint másfél millió magyar emberi jogainak, kulturális és gazdasági érdekeinek intézményes biztosítására és részletekbe menő szabályozására. Nem tartotta szükségesnek a békekonferencia végül, hogy foglalkozzék azzal a helyzettel, amely abból állott elő, hogy Románia a területén élő magyarság jelentős részétől megtagadja a román állampolgárság elismerését, hogy magyar állampolgárok, valamint a Romániában élő magyar nemzetiségű személyek vagyonát indokolatlanul és

jogtalanul zár alatt tartja és őket vagyoni jogi téren (földreform, adózás stb.) rendszeresen hátrányokban részesíti. A magyar békedelegáció ismételten rámutatott arra, hogy amennyiben a békekonferencia e kérdések taglalásába belebocsátkozni nem óhajt, úgy e kérdések megoldása csak a két állam közötti közvetlen tárgyalások útján lehetséges. Kérte a békekonferenciát, intézzen felhívást a román delegációhoz aziránt, hogy e kérdések megoldása érdekében bocsátkozzék tárgyalásokba a magyar delegációval, amely tárgyalások lefolytatására a magyar delegáció ismételten késznek nyilatkozott és ma is kész. A konferencia ezt a magyar kérést sem tette magáévá annak ellenére, hogy ilyen értelemben az egyik delegáció részéről is történt kezdeményezés.¹

Molotov 1946. október 22-i válaszelevelében felhívta Gyöngyösi figyelmét arra, hogy „a párizsi békekonferencia feladatkörébe nem illett bele a Magyarország és Románia között fennálló kérdések rendezése, annál is inkább, mert a levelében feltüntetett kérdések rendezése a magyar és a román kormány közti kétoldalú megállapodás napirendjére tartozik. Abbeli nyilatkozatát illetően, hogy a párizsi konferencia nem tartotta szükségesnek a Romániában élő magyar lakosság demokratikus jogainak, kulturális védelmének és gazdasági érdekeinek biztosítását, szükségesnek látom felhívni a figyelmét a román békeszerződés-tervezet III. cikkelyére, amely olyan kötelezettségeket ír elő a román kormánynak, amelyek a szükséges mértékben biztosítják a magyar lakosság jogait és érdekeit is”.²

A magyar külügyminiszter tiltakozása tehát éppúgy nem változtatott a békeszerződés végleges szövegén, mint Kertész István 1947. február 10-én, az aláírás napján benyújtott újabb jegyzéke.³ A „Kódex” jelentősége mégis abban rejlik, hogy azóta sem történt ennél átfogóbb kísérlet a kisebbségi jogok kodifikációjára és az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányával összhangban álló regionális nemzetiségi konfliktusmegoldásra.

¹ Új Magyar Központi Levéltár. Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztály (a továbbiakban UMKL–KÜM Bé. O.)

Kertész István 1945. július 2-i 14/res. Bé/1945. sz. feljegyzése: „A béketárgyalások előkészítésének ideológiai alapja.”

² UMKL–KÜM Bé. O. 1945. augusztus 14-i 44/res. Bé/1945. sz. jegyzék a három szövetséges nagyhatalomhoz Magyarország szempontjairól a béketárgyalásoknál.

³ Ministère des Affaires Étrangères Archives et Documentation (a továbbiakban: MAE. A. D.) Série Z. Europe. Roumanie vol. 24. Az 1945. szeptember 20-i ülés francia jegyzőkönyvét közli Fülöp Mihály: A nagyhatalmak vitái Közép- és Délkelet-Európáról 1945 őszén. (*Pártörténeti Közlemények*, 1988. 1. sz./ 63. l. A francia álláspont 1946 nyaráig nem változott. Jean Paul-Boncour bukaresti francia követ 1946. június 17-i 67. sz. jelentésében ugyan „a román elem elsőségének elismerését” szorgalmazta, de ugyanakkor rámutatott: „vissza kell állítani a két világháború közötti kisebbségvédelmi rendszert”. MAE. A. D. Z. Europe Roumanie vol. 24.

⁴ UMKL–KÜM Bé. O. Sebestyén Pál 1946. január 1-ji feljegyzése „a magyar békeszerződés centrális problémájáról”.

⁵ Lásd Fülöp Mihály: A Sebestyén-misszió II. *Világtörténet*, 1988. 2. sz.

⁶ UMKL–KÜM Bé. O. 50/Bé-res-1946. sz. „Jegyzéktervezet a győztes főhatalmakhoz a délkelet-európai

népek gazdasági és kulturális együttműködésének biztosításáról, valamint az államközi politikai és társadalmi ellentéteket okozó tényezők kiküszöböléséről.”

⁷ UMKL–KÜM Bé. O. 130/Bé-res-1946. sz. jegyzéket 1946. május 8-i keltezéssel május 13-án adták át a budapesti angol politikai képviselőnek. A magyar külpolitika kisebbségvédelem felé fordulásáról lásd Public Record Office. Foreign Office (a továbbiakban: PRO. F. O.) 371 59006 Fred A. Warner 1946. május 30-i R 8072/256/21. sz. feljegyzése.

⁸ UMKL–KÜM Bé. O. 87/B-1946., illetve 232/Bé.res-1946. sz. jegyzék

⁹ UMKL–KÜM Bé. O. Baranyai Zoltán 1946. július 11-i budapesti feljegyzése a kisebbségi szerződéstervezet ügyében.

¹⁰ UMKL–KÜM Bé. O. Az 1946. május 20-i 160/Bé-res-1946. sz. jegyzék.

¹¹ PRO. F. O. 371 59024 E. Bevin 1946. június 7-i S No 5640 sz. távirata Washingtonnak.

¹² Uo. Lord Inverchapel 1946. június 15-i No 5960. sz. távirata. Washingtonból a Foreign Office-ba (R. 8922).

¹³ Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers (a továbbiakban: FRUS) 1946. volume VI. 312–313. l. Barbour emlékeztetője 1946. június 13-án 711.64/6–1346.

PRO. F. O. 371 59024 Lord Inverchapel 1946. június 15-i 3967. sz. távirata.

¹⁴ PRO F.O. 371 59024 (R 9158/1266/21.) „A magyar kormányküldöttség látogatása.”

¹⁵ PRO F. O. 371 59025 James Marjoribanks 1946. június 26-i levele W. G. Hayternek.

¹⁶ PRO F. O. 371 59038 A párizsi angol békeküldöttség 1946. június 29-i No 282. sz. távirata. Bevin és Masaryk csehszlovák külügyminiszter aznapi tárgyalásairól.

¹⁷ Stéphan D. Kertész: The last European peace conference, Paris 1946. (University Press of America, 1985) 134. l.

Schoenfeld 1946. augusztus 10-i budapesti 312 sz. távirata. Box 96, R6–43, N. A. National Archives.

¹⁸ UMKL–KÜM Bé. O. „Jegyzőkönyv az 1946. augusztus hó 6. napján délelőtt 11 órakor tartott rendkívüli Minisztertanácsról” (1946. augusztus 17-én iktatták Párizsban 179/Konf–1946. sz. alatt).

¹⁹ UMKL–KÜM Bé. O. 106/Konf–1946.

²⁰ UMKL–KÜM Bé. O. Gyöngyösi János 1946. augusztus 14-i párizsi beszéde. Lásd Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945–1950. (Második, bővített, átdolgozott kiadás) Kossuth Könyvkiadó, 1988. 229–230. l.

²¹ A párizsi magyar békeszerződés és magyarázata. Documenta Danubiana, Budapest, 1947. 13. l.

²² UMKL–KÜM Bé. O. 363/Konf–1946.

²³ „A kisebbségek védelméről szóló szerződéstervezet” angol nyelven megjelent.

Hungary's International Relations before the Conference of Paris (Magyar Külügyminisztérium Kiadványa, Budapest 1947. 133–161. l.) Francia nyelven La Hongrie et la Conférence de Paris. Tome per Les rapports internationaux de la Hongrie avant le Conférence de Paris. (Magyar Külügyminisztérium, Budapest, 1947. 142–171. l.)

A „Kódex” itt közölt szövegének rekonstruálásánál a magyar békedelegáció anyagában talált 60 cikkelyből álló magyar nyelvű tervezetet, (az eredeti teljes magyar nyelvű szöveg a Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztály állagaiban nem lelhető), valamint a fenti teljes angol nyelvű szöveget vettük figyelembe, igyekezve a korábbi magyar jegyzékek szóhasználatát alkalmazni és a magyar tervezetből hiányzó 8 cikkely pontos fordítását adni.

²⁴ UMKL–KÜM Bé. O. 1946. szeptember 17-i párizsi összefoglaló: „A magyar kormány lépései a béketárgyalásokon az erdélyi magyarság kisebbségi jogának biztosítása érdekében.”

²⁵ PRO F. O. 371 59040 PPC/46/Hungary P T) 11th Meeting (R 13823/2608/21)

²⁶ A párizsi magyar békeszerződés magyarázata id. mű 14. l.

²⁷ UMKL–KÜM Bé. O. 39/MK. b.–1946. Gyöngyösi 1946. szeptember 10-i feljegyzése.

²⁸ UMKL–KÜM. Bé. O. Gyöngyösi 1946. szeptember 27-i 720/Konf.–1946. sz. feljegyzése.

²⁹ UMKL–KÜM Bé. O. 876/Konf. 1946.

³⁰ Lásd Balogh Sándor: i. m. 248. l.

A MAGYAR KÜLDÖTTSÉG JEGYZÉKE

a kisebbségek védelméről szóló szerződéstervezetnek a békekonferencia elé terjesztéséről

A)

A békekonferencián részt
vevő magyar küldöttség
376/Konf.-1946

Párizs, 1946. augusztus 30.

Tisztelt Uram!

A június 11-én kelt 87/B sz. jegyzékében a Magyar Köztársaság kormánya tisztelettel tájékoztatta a Szövetséges és Társult hatalmak külügyminisztereit a nemzeti kisebbségek jogainak hatékony védelmével kapcsolatos nézeteiről. A jegyzékhez csatolt egy memorandumot, amelyben javaslatot tett a védelem egyes elveire s arra, hogy a védelem szavatolásával az Egyesült Nemzeteket kellene megbízni.

Az Ön közvetítésével a magyar küldöttség augusztus 20-i közlésében (238/Konf.-1946) a fent említett memorandumot mint a „békeszerződés-tervezet 1. cikke 2. bekezdéséhez fűzött észrevételeinek“ 6. sz. mellékletét a közelmúltban a békekonferencia tagjainak a tudomására hozta.

A fent említett jegyzékben Kormányom fenntartotta magának a jogot arra, hogy később egy részletesebb tervezetet terjesszen elő, amelyben a két háború között szerzett tapasztalatok fényében határozná meg a szóban forgó jogokat.

A magyar küldöttség a konferencia részéről történő szíves megvizsgálás végett ezúton terjeszti elő a *Kisebbségek Védelméről szóló Szerződéstervezetet*.

Bárhogyan dönt is a konferencia Magyarország határainról, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nagy száma, köztük a magyarok százezerei minden valószínűség szerint olyan államok szuverenitása alá kerülnek majd, amelyek többségi lakossága a magyar kisebbségtől teljes mértékben eltérő etnikai eredetű; nevezetesen ez lesz a helyzet Romániában és Csehszlovákiában.

Rendkívül hálás lennék, ha a mellékelt szerződéstervezetet a konferen-

cián résztvevő valamennyi küldöttséghez szíveskedne eljuttatni azzal a kérelemmel, hogy azt azzal a gondossággal tanulmányozzák, amelyet a több százézeres kisebbségek sorsa megérdemel.

A magyar küldöttség fenntartja a jogot arra, hogy ezt a szerződéstervezetet az illetékes bizottságban szóban is előterjessze, amikor annak vitájára sor kerül. A magyar küldöttség ezért azzal a kérelemmel fordul a konferenciához, hogy e célból történő meghallgatását szíveskedjék lehetővé tenni.

Maradok, tisztelt Uram stb.

Gyöngyösi s. k.
Magyarország külügyminisztere,
a magyar küldöttség elnöke

J. Fouques-Duparc úrnak,
a békekonferencia főtítkárának
Párizs

B)

Az Egyesült Nemzetek hatalmai, az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagjai, nevezetesen a Kínai Köztársaság, Franciaország, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok, valamint Magyarország közöttban.....-én aláírt

SZERZŐDÉS a kisebbségek védelméről

A Kínai Köztársaság, Franciaország, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok – az Egyesült Nemzetek főhatalmai, az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagjai – egyfelől és Magyarország másfelől,

tekintettel arra, hogy a faji, nyelvi és vallási kisebbségek nemzetközi jogi eszközökkel történő védelme nagy jelentőséggel bír a béke fenntartása s annak szempontjából, hogy biztosítsák a Duna-medencében élő népek együttélésének és fejlődésének a lehetősége; továbbá

tekintettel arra, hogy ezeknek a nagymértékben különböző népegeknek a rendkívüli keveredése az I. világháború vége óta csak fokozódott, ami még inkább parancsolóvá teszi azoknak a védelmi elveknek a kiterjesztését és erősítését, amelyek elfogadását az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása, valamint annak következtében a területnövekedések, ill. új hatalmak létrehozása és elismerése eredményezte; továbbá

tekintettel arra, hogy az I. világháború vége után nem meghatározott időre kötettek a kisebbségek védelméről aláírt szerződések, amelyeknek tartamát egy újabb világégés határozta volna meg, hanem hogy – ellenkezőleg – azokat valamely hadiállapot bekövetkezése esetén is maradéktalanul be kell tartani és hogy azok alapvető rendelkezései kötelező erejének folytonosságát semmilyen esetben se lehessen kétségbe vonni; továbbá

tekintetbe véve az e szerződések alkalmazása során szerzett értékes tapasztalatokat, valamint a kisebbségek nemzetközi védelme érvényesülésének általános jellegét és részleteit, továbbá e védelem szavatolásának formáját és rendjét; továbbá

tekintettel arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete mint a béke fenntartásának legfőbb nemzetközi szerve a Népszövetség helyettesítője és utóda, amely a legutóbbi időig vállalta a kisebbségi népeiségek nemzetközi védelmét; továbbá

tekintettel arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete az Alapokmány bevezetőjében és 1., 3., 13/b., 55/c. és 62/2. cikkeiben kétségbevonhatatlanul és a Népszövetség Egyezségokmányánál is egyértelműbben vállalta e védelem hatékony szavatolását; mégis

tekintettel arra, hogy – mint régóta bebizonyosodott – elengedhetetlenül szükséges a védelemnek az érintettekre kiterjedő és mindenki számára kevésbé terhes megszervezése azáltal, hogy a védelem közelebb kerül azokhoz a helyekhez, ahol azt biztosítani kell, miközben az új védelmi szerv még távolabb van a Duna-medencétől és figyelembe véve minden politikai jellegnek a védelem mechanizmusából való kiiktatása, tapasztalatok által igazolt feltétlen szükségességét a védelemnek a legsúlyosabb vagy kevésbé jelentős ügyek követelményeivel való szüntelen összhangba hozása mellett, az egésznek főként egy regionális rendszerben való összefogásával, az Egyesült Nemzetek Alapokmányának mindenekelőtt az 52–53. cikkben lefektetett intenciói szerint,

elhatározták, hogy az I. világháború végén a faji, nyelvi és vallási kisebbségek védelmére kötött szerződések átdolgozásával és az új körülményekhez való igazításával részleteiben is és a Duna-medencére vonatkoztatva módosítják a kisebbségek és az egyének jogai nemzetközi védelmének rendjét.

Ebből a célból a Magas Szerződő Felek kinevezték meghatalmazottait, akik a jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban állapodtak meg:

I. RÉSZ
I. FEJEZET
Általános rendelkezések
1. cikk

....ország kötelezi magát, hogy a 2–56. cikk rendelkezéseit alapvető törvényei közé iktatja s hogy azokkal ellenkező vagy azokat akár átmenetileg is csorbító törvényt, rendeletet vagy hatósági intézkedést nem hoz. Egyben kötelezi magát, e jogszabályi rendelkezések maradéktalan végrehajtásáról minden megfelelő adminisztratív eszközzel gondoskodni fog.

2. cikk

....ország elismeri, hogy az említett rendelkezések – amelyek egyéneket érintenek akár tisztán emberi mivoltukban, akár mint valamely nemhez vagy faj, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartozókat – nemzetközi érdeklődés tárgyát képezik, és hozzájárulnak ahhoz, hogy azok végrehajtását a védelem hatékonyabbá tétele érdekében az Egyesült Nemzetek Szervezete szavatolja.

....ország hozzájárul továbbá ahhoz, hogy az említett rendelkezések csak az ENSZ Biztonsági Tanácsának vagy Gazdasági és Szociális Tanácsának jogérvényes, az Alapokmányban előírt módon hozott határozatával lehessenek módosíthatók.

....ország hozzájárul ahhoz, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének bármely tagja a jelen Szerződésben vállalt valamely kötelezettség bárminő megsértését vagy annak veszélyét a Gazdasági és Szociális Tanács, ill. adott esetben a Biztonsági Tanács tudomására hozhassa és hogy az ENSZ illetékes szerve feltétel nélkül kivizsgáljon ilyen ügyet, továbbá hogy olyan utasítást adjon és olyan intézkedést tegyen, amelyet az adott helyzetben megfelelőnek és hatékonyak ítél.

....ország hozzájárul továbbá ahhoz, hogy ...ország és az Egyesült Nemzetek Szervezetének bármely más taghatalma között létrejött jelen Szerződés cikkeit érintő jogi vagy ténybeli kérdésekkel kapcsolatos bármilyen véleményeltérés nemzetközi jellegű vitának minősüljön és azt akár ...ország vagy az Egyesült Nemzetek Szervezetének más taghatalma végleges döntés végett az Állandó Nemzetközi Bíróság elé utalja.

3. cikk

....ország vállalja, hogy születésre, nemzetiségre, nyelvre, fajra vagy vallásra való tekintet nélkül teljes mértékben biztosítani fogjavalamennyi lakosa életének, szabadságának és vagyonának védelmét.

...ország elismeri..... valamennyi lakosának jogát bármely fele-

kezet, vallás vagy hit szabad – nyilvánosan vagy a magánéletben történő – gyakorlására, amely nem összeegyeztethetetlen a közrenddel vagy a jó erkölccsel.

Ezek az emberi jogok, valamint minden egyén emberi méltósága ugyanolyan védelemben részesülnek, mint amelyet az ország területén élő bármely kisebbség számára a jelen Szerződésben biztosított jogok élveznek. A védelmet azonos módon kell biztosítani.

4. cikk

....ország mindenekelőtt vállalja annak elismerését, hogy a nemzetiségekre vonatkozó nemzetközi szabályozás és a velük kapcsolatos mindenemű változás a kisebbségvédelmi rendszer részét alkotja, amennyiben e szabályozás olyan személyeket érint, akik nyelvi, faji vagy vallási szempontból kisebbségvédelmet igényelnek.

5. cikk

....ország kötelezi magát arra, hogy nyelvi, faji vagy vallási kisebbséghez való tartozását érintő okok miatt egyetlen polgárát sem fosztja meg nemzetiségétől.

Ilyen személyek ilyen okokból nem foszthatók meg nemzetiségüktől, és javaikat, jogaikat és érdekeiket fenntartás nélkül biztosítani kell. A kisebbségek mindennemű üldözése, személyek kényszerrel vagy internálással történő kitoloncolását és bármiféle kirekesztését is ideértve, a legszigorúbban tilos.

Az ilyen eljárás következménye – az utólagos következmények mellett – az eredeti állapot helyreállítása és kártérítés fizetése.

6. cikk

A teljes jogúállampolgárságot pusztán annál a ténynél fogva megszerzettnek kell tekinteni, hogy születéssel vagy honosítással egy másik állampolgárság megszerzésére nem képes személyek területen születtek.

II. RÉSZ A NEMZETISÉGEKHEZ TARTOZÓ SZEMÉLYEK JOGAI I. FEJEZET

Valamely nemzetiséghez tartozás és annak védelme 7. cikk

Valamely nemzetiséghez azok a természetes személyek tartoznak, akik magukat ahhoz tartozónak vallják. Kiskorú személyek helyett atyjuk, apa nemlétében anyjuk, gyámság alatt álló személyek helyett gyámjuk, gondnokság alá helyezett személyek helyett pedig gondnokuk teszi meg a nemzetiségükre vonatkozó nyilatkozatot.

Valamely nemzetiséghez tartozónak vallhatják magukat azok a jogi személyek is, amelyek székhelye belföldön van. A nemzetiségükre vonatkozó nyilatkozatot törvényes képviselőjük teszi.

Az érdekeltek, illetőleg törvényes képviselőik nyilatkozatát a hatóságok sem felül nem vizsgálhatják, sem kétségbe nem vonhatják.

....-ország kötelezi magát, hogy az előző bekezdés rendelkezéseinek hatósági személyek részéről történő megsértését a jelen Szerződés hatálybalépésétől számított legkésőbb egy éven belül büntetőjogi szankció alá fogja helyezni.

8. cikk

....-ország kötelezi magát, hogy a legalább évtizedenként tartandó népszámláláson a lakosság nemzetiség szerinti megoszlását a 7. cikk 1. bekezdésében foglalt rendelkezések szem előtt tartásával fogja megállapítani és azok megfelelő végrehajtására a 7. cikk 4. bekezdésében megállapított határidőn belül törvényt fog hozni, amely bírói eljárás terhe mellett minden olyan cselekményt megtilt, amely arra irányul, hogy ígéretekkel vagy fenyegetéssel, előny nyújtásával vagy hátrány okozásával, avagy valamilyen gazdasági, társadalmi vagy más függőségi viszonyon alapuló bármilyen nyomás alkalmazásával valakit nemzetiségére vonatkozó hamis nyilatkozat tételére készítsen.-ország úgyszintén meg fogja tiltani az egyes személyek nemzetiségére vonatkozó népszámlálási adatok titkosságának minden megsértését. Az állam, ill. a helyi önkormányzati hatóságok tisztviselői vagy alkalmazottai által elkövetett ilyen cselekmények még súlyosabban büntetendők.

A jelen Szerződés hatálybalépése után legkésőbb két éven belül népszámlálást kell tartani a lakosság nemzetiség szerinti megoszlásának megállapítására.

A nemzetiségi hovatartozásra népszámláláskor, más alkalommal vagy bármely hivatalos aktus formájában tett nyilatkozata miatt senkit semmiféle hátrány nem érhet.-ország a 7. cikk 4. bekezdésében megállapított határidőn belül büntetőtörvényt fog hozni azon hatósági közegek vagy más

személyek elleni szankciók foganatosítása céljából, akik a fenti rendelkezéseket megsértik.

9. cikk

....-ország kötelezi magát, hogy a 7. cikk 4. bekezdésében megállapított határidőn belül büntetőtörvény megalkotásával gondoskodik arról, hogy mindazok, akik mást a területén élő valamely nemzetiségre lealacsonyító kifejezés használatával vagy ilyen cselekmény elkövetésével nemzetiségi érzületében megsértének, megfelelő büntetésben részesüljenek.

II. FEJEZET

Az élet és személyes szabadság védelme

10. cikk

....-ország kötelezi magát, hogy minden lakosának – születésre, fajra, nemzetiségre, nyelvre, vallásra vagy felekezetre való tekintet nélkül – biztosítja az élet, a becsület, valamint a testi és szellemi épség legteljesebb védelmét, az erkölcsi tiszteletet, a személyes szabadság teljes körét, ideértve a vallás szabad – nyilvánosan vagy a magánéletben történő – gyakorlását, a szabad véleménynyilvánítás minden formáját, a költözködés és a lakóhely megválasztásának sérthetetlen szabadságát a törvény oltalma alatt, a foglalkozás, szakma vagy ipar szabad megválasztását és folytatását a többséget érintő azonos korlátok között, és a munkához való jogot a többséget érintő társadalmi terhek és juttatások tekintetében alkalmazott mindennemű megkülönböztetés nélkül. A Magas Szerződő Felek elismerik annak az elvnek a helyességét, hogy bűncselekménynek csakis olyan cselekmény minősül, amelyet a törvény vagy annak felhatalmazása alapján más jogszabály mindenkire nézve annak nyilvánít és hogy senki sem sújtható más büntetéssel, mint amelyet a törvény vagy más jogszabály a bűncselekményre annak elkövetése előtt megállapít, továbbá hogy jogszabályokat semmilyen más ügyben sem szabad a kisebbségekre visszaható hatállyal, ill. post factum törvényeket alkalmazni.

III. FEJEZET

Jogi és tényleges egyenlőség

11. cikk

Minden állampolgár a törvény előtt egyenlő és születésre, nemzetiségre, nyelvre, vallásra vagy felekezetre való tekintet nélkül a törvénytől fogva és ténylegesen ugyanazokat a polgári és politikai, szociális és gazdasági jogokat élvezzi.

A születési, faji, nemzetiségi, nyelvi, vallási vagy felekezeti különbségek miatt egyik nemzeti kisebbséghez tartozóállampolgárt sem érhet hátrány a polgári és politikai, szociális és gazdasági jogok élvezete, így például a közhivatali tisztségek és méltóságok elnyerése vagy a foglalkozás, szakma és ipar gyakorlása tekintetében.

Törvény előtti egyenlőség
12. cikk

Mindenállampolgár a törvény előtt egyenlő. A törvények és rendeletek nem tartalmazhatnak olyan rendelkezéseket, amelyek a kisebbségekhez tartozó állampolgárokat közvetlenül vagy közvetve kedvezőtlenebb elbánásban részesítik, mint a többséghez tartozó állampolgárokat és a hatóságok, testületek vagy magánintézmények nem értelmezhetik, ill. nem alkalmazhatják azokat az ő hátrányukra.

....ország különösen kötelezi magát, hogy a kisebbségek lakta területekre nézve, e jellegük miatt semmikor és semmilyen címen nem fog azok lakosságára hátrányos, kivételes jogszabályokat alkotni vagy hatályban tartani.

13. cikk

A kisebbségekhez tartozó állampolgárok közterhei nem vethetők ki magasabb kulcs szerint, mint a többi állampolgáréi, és a közterhek kivetése és behajtása sem lehet hátrányosabb a kisebbségi állampolgárookra, mint a többi állampolgárra. Anyanyelvük használata miatt (pl. az üzleti életben, cégtáblákon vagy kereskedelmi könyvekben) a kisebbségek adóval vagy illetékekkel egyáltalán nem sújthatók.

14. cikk

A hatóságoknak és közegeiknek a kisebbséghez tartozó természetes és jogi személyeket ugyanolyan személyi és vagyonvédelemben kell részesíteniük, mint a többi természetes és jogi személyt.

15. cikk

A kisebbséghez tartozó állampolgárok az egyesülési és gyülekezési jog, továbbá a sajtójog (hírlapirodalom, mozi, rádió, távírás és televízió) tekintetében, a külföldi sajtótermékek behozatalát és terjesztését is ideértve, ugyanolyan jogokkal bírnak, mint a többi állampolgár. E téren

különösképpen nem gördíthető akadály az anyanyelvük kulturális köreiből származó szellemi termékek élvezete elé.

A kisebbségi állampolgárok a jótékonysági, vallási, társadalmi, tudományos, művészeti, kulturális, irodalmi vagy akár műszaki jellegű egyesületek, értekezletek, alapítványok és intézmények létesítése, rendezése, irányítása és ellenőrzése tekintetében – az állami felügyelet sérelme nélkül – a többséggel egyenlő jogokat élveznek. A jelen Szerződés hatálybalépésekor fennálló minden ilyen jellegű szervezet akadálytalanul folytathatja tevékenységét, megtarthatja minden vagyonát és szerzett jogait.

Az a körülmény, hogy a kisebbségek bármely tevékenységet (összejövetelek, publikálás, forgalmazás stb.) folytató egyesületei, alapítványai és intézményei azok nyelvi, kulturális, vallási vagy társadalmi érdekeit szolgálják, nem lehet ok megtiltásukra, ill. működésük akadályozására vagy jogi személyiségük megtagadására.

....-ország megfelelő büntetőtörvények alkotása útján gondoskodni fog arról, hogy az előző bekezdésben említett egyesületek, gyűlések, alapítványok és intézmények működését és normális tevékenységét, valamint a kisebbségekhez tartozó személyek által kiadott hetilapokat és más sajtótermékeket előállító nyomdák vagy sokszorozó vállalatok, ill. központok működését, továbbá a kisebbségek eszméit és eszményeit a már ismert vagy még fel nem fedezett eszközökkel terjesztő személyek tevékenységét a fent felsorolt okokból magánszemélyek ne akadályozzák meg.

Kisebbségellenes célzattal nem szabad nyomást gyakorolni a kisebbségekhez tartozó jogi személyekre, különösen az egyesületekre és polgári vagy kereskedelmi társaságokra avégből, hogy tagjaik sorába vagy alapszabályszerű szerveikbe más személyek felvételét, ill. tagjaik sorából vagy alapszabályszerű szerveikből kisebbséghez tartozó személyek kirekesztését tőlük kikényszerítsék.

Politikai jogegyenlőség 16. cikk

....-ország kötelezi magát, hogy a törvényhozó és az önkormányzati testületek megválasztását szabályozó törvényei vagy jogszabályai útján gondoskodni fog arról, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárai e testületekben az összlakosság számához viszonyított számarányuknak megfelelően legyenek képviselve. Tartózkodni fog továbbá a választókerületek minden olyan be-, ill. felosztásától, amely a kisebbségeket megillető képviselet meghíúsítását célozná.

Az állam hivatalos nyelve ismeretének hiánya a jogszabályon alapuló választójog és szavazati jog szabad gyakorlásának nem lehet akadály; e jog törvénykezési vagy alkotmányjogi népszavazás esetén is hasonlóképpen érvényesül.

17. cikk

...-ország gondoskodni fog arról, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárai számuknak az összlakossághoz viszonyított arányában kerülhessenek állami szolgálatba; e tekintetben egyedül képességük és tehetségük a mérvadó. E rendelkezés az állami vállalatokra és ipari üzemekre, valamint azok kihelyezett részlegeire is alkalmazandó.

Az államnak, ill. a közjogi testületeknek valamely nemzeti kisebbséghez tartozó aktív vagy nyugállományú tisztviselői nem részesíthetők kedvezőtlenebb elbánásban, mint az állam, ill. a közjogi testületek egyéb aktív vagy nyugállományú tisztviselői. Ugyanez vonatkozik a nemzeti kisebbséghez tartozó hadirokkantakra, ill. azokra is, akik ilyen oklevelet vagy kitüntetést kaptak. A különböző vallásfelekezetek lelkészeinek az állam által nyújtott anyagi támogatást (fizetés, fizetéskiegészítés, segély, nyugdíj stb.) nemzetiségre való tekintet nélkül és a vallási kisebbségekhez tartozó állampolgárok szükségletei figyelembevételével kell szétosztani.

Gazdasági egyenlőség

18. cikk

Az állam és a közjogi testületek mint munkaadók, tulajdonosok, vállalkozók vagy egyebek az egyedárusági jogok gyakorlásában, különösen a posta- és vasútügy terén, továbbá a jövedéki engedélyek megadásában, az államsegélyek kiosztásában, állami garanciák vállalásában, közmunkaszerződések kötésében, közületi szállítási megbízásokban stb. nem tehetnek különbséget az állampolgárok között valamely népcsoporthoz, nyelvi közösséghez vagy vallásfelekezethez tartozásuk szerint. Ez az elv irányadó az állam és az önkormányzatok által segélyezett vagy egyébként támogatott állami bankok vagy más pénzüzetek leszámítolási, visszleszámítolási és egyéb hiteleinek kihelyezésére is. Ezek a rendelkezések a kisebbségekhez tartozó jogi személyekre is alkalmazandók.

A kormány és a hatóságok a faji, nyelvi vagy vallási kisebbségekhez tartozó személyeket nem akadályozhatják abban, hogy a hatályos törvények keretei között csak az ő körükre kiterjedő gazdasági szervezeteket, pl. részvénytársaságokat, szövetkezeteket, szövetkezeti központokat, szakmai egyesületeket, hitelegyleteket, önszegélyező társulatokat, segélyegyleteket stb. alapítsanak és fenntartsanak. E társulásokra nem gyakorolhatnak nyomást avégből, hogy azok a faji, nyelvi vagy vallási kisebbséghez tartozó hivatalnokokat vagy munkásokat ne alkalmazzanak, ill. hogy kisebbségellenes célzattal a többségi lakossághoz tartozó személyeket alkalmazzanak.

19. cikk

Földbirtokpolitikai téren azt az elvet kell szem előtt tartani, hogy a kisajátított föld kiosztása kizárólag szociális és gazdasági szempontok szerint történjen, tekintet nélkül a földigénylők valamely kisebbséghez való tartozására. Ennek megfelelően a kisebbségek lakta területen a kisajátított föld az illető kisebbséghez, ill. a földosztáskor már ahhoz tartozó és a törvényi feltételeknek megfelelő földigénylők között osztandó ki, a vegyes lakosságú területeken pedig a kiosztás az ott lakó egyes kisebbségek számarányának megfelelően történjék.

20. cikk

A képesítéshez kötött iparok üzésének feltételeként az előírt szakvizsgák letételénél és a képesítést igazoló bizonyítványok kiállításánál a kisebbségekkel szemben hátrányos megkülönböztetés nem érvényesülhet. Ugyanez vonatkozik a szakmunkásképesítésre is.

21. cikk

....-ország megfelelő jogszabályok útján gondoskodik arról, hogy a különböző gazdasági szervezetek érdekképviseleti szerveiben (kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági és kisipari kamarákban) és e testületek összetételében az említett autonóm szervezeteknek valamely kisebbséghez tartozó tagjai a tagok összlétszámához viszonyított számarányuknak megfelelően legyenek képviselve és hogy szavazati jogukat is ehhez képest határozzák meg.

Szociális egyenlőség

22. cikk

A kisebbségekhez tartozó fizetett dolgozók fizikai és szellemi munkához való joga, sztrájkjoga és szakszervezetben való tömörülési joga kisebbségellenes célzattal nem csorbítható.

23. cikk

A munkanélküliség megszüntetésének vagy csökkentésének oly módon történő szabályozása, hogy a kisebbséghez tartozó munkavállalók arányát csökkentik, ill. őket a munkalehetőségből kizárják ellentétes a 22. cikkben foglalt elvvel.

24. cikk

Minden olyan provokálás, izgatás, felhívás vagy kinyilatkoztatás, amely a munkáltatókat arra buzdítja, hogy a kisebbségekhez tartozó munkavállalókat ne alkalmazzanak vagy ne foglalkoztassanak, ill. azokat elbocsássák vagy a munkából kizárják, tilos és az ilyen eljárás megakadályozására a 7. cikk 4. bekezdésében megállapított határidőn belül megfelelő büntető törvényt kell hozni.

25. cikk

Az állami, helyhatósági és egyéb költségvetésben szociális vagy munkaügyi támogatásra, segélyezésre, egészségügyi, munkanélküliségi és más segélyek, ill. szociális vagy kulturális jellegű juttatások céljára előirányzott összegekből valamely kisebbséghez tartozó állampolgárok a ténylegesen rendeltetésük szerint működő intézményeik, társulásaik, egyesületeik, szakszervezeteik, szövetségeik és egyéb szervezeteik útján az állam összalakosságához, ill. az illető közjogi testület illetékességi területén élő lakosokhoz viszonyított számarányuknak megfelelően részesítendőek támogatásban.

26. cikk

Az állam és a közjogi testületek által a rászoruló lakosság elsőrendű szükségleteinek kielégítésére indított segélyakciók (tej- és ruhaosztás, ingyen ebéd, lakáskiutalás, napköziben és gyermekotthonban való elhelyezés, közfürdők stb.) során a kisebbségekkel szemben semmiféle hátrányos megkülönböztetés nem érvényesülhet.

A kisebbségekhez tartozókkal szemben ugyanígy nincs helye semmiféle hátrányos megkülönböztetésnek a társadalombiztosítási konstrukciókban való részvétel, ill. a társadalombiztosítási intézetekbe (kórházakba, gyógyhelyekre, szanatóriumokba, preventóriumokba, hévízi és klimatikus üdülőkhöz, fürdőhelyekre stb.) történő beutalás, sem az öregek otthonában, menhelyeken és árvaházakban való elhelyezés tekintetében, és a kisebbségek tagjai nem rekeszthetők ki az ilyen intézmények szolgáltatásaiból.

27. cikk

Megfelelő törvények vagy más jogszabályok útján gondoskodni kell arról, hogy valamennyi szociális önkormányzati szervezetben (társadalombiztosítási intézményben) és ezek szerveiben e szervezeteknek a kisebbségekhez tartozó tagjai azok összlétszámához viszonyított

számarányuknak megfelelően legyenek képviselve és megfelelő szavazati joggal rendelkezzenek.

Vegyes rendelkezések

28. cikk

A 11–27. cikkekben biztosított jogok a kisebbségekhez tartozó állampolgároktól nem tagadhatók meg azon a címen, hogy azokat a jogokat a kívánt formában a többség sem élvezzi, amennyiben az utóbbi a vonatkozó követelményeknek valamely más módon ténylegesen mégis eleget tesz.

29. cikk

....-ország alapvetően fontosnak tartja minden olyan lépés mellőzését, amely a kisebbségekkel foglalkozó hatóságok igazságosságába vetett bizalmat – különösen az érintett kisebbségek lakta területeken működő hatóságok esetében – megingathatná.

IV. FEJEZET

A kisebbségi nyelvek használata

30. cikk

....-ország a kisebbséghez tartozástól függetlenül egyetlen állampolgárát sem fogja korlátozni bármely nyelv szabad használatában sem a magánéletben, sem a társadalmi érintkezésben, sem az üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó, mindenféle (színházi, más művészeti és tudományos) kiadványok tekintetében, folytasson az állampolgár akár hivatásos, akár műkedvelő tevékenységet. Az egyesületek, szakszervezetek és bármilyen jellegű csoportok ugyanilyen teljes szabadságot élveznek gyűléseiken és törvényes tevékenységük során, és a nyelvhasználatot semmiféle intézkedés nem korlátozhatja.

31. cikk

....-ország kötelezi magát, hogy törvényeit hivatalos fordításban a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok nyelvén is közzé fogja tenni, feltéve hogy az egy-egy kisebbséghez tartozók száma az ország területének különböző részein legalább 20 000.

A kormány rendeleteit, valamint a területi államigazgatási testületek – köztük a városok és községek – szabályrendeleteit az egyes városokban és községekben azok ügyintézési nyelvén (vö. 35. cikk) is ki kell hirdetni.

32. cikk

A nemzeti kisebbségekhez tartozó természetes és jogi személyek, ha olyan bírósághoz vagy közigazgatási hatósághoz fordulnak, amelynek illetékessége egy vagy több olyan bírósági, ill. közigazgatási eljárásra terjed ki, amelynek területén az illető nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok száma az összlakosság 20%-át eléri, nyelvüket mind szóban, mind írásban használhatják, és az érintett bíróság vagy közigazgatási hatóság abban az esetben is köteles határozatát az érdekelt féllel annak nyelvén közölni, ha a határozatot nem azon a nyelven hozta.

Az előbbi hatóságok előtt magánindítványra folyó polgári vagy büntetőperekben – amennyiben az előző bekezdésben megállapított nyelvi feltétel mindkét fél esetében teljesül –, a közvád alapján megindított büntető-, valamint államigazgatási perekben pedig – amennyiben a szükséges feltétel a vádlott és a panaszos esetében teljesül – a tárgyalás az előző bekezdésben megjelölt nyelven történik, a jegyzőkönyvet e nyelven kell felvenni és a határozatot is e nyelven kell meghozni. Egyéb esetekben csak az adott kisebbséghez tartozó féllel kell minden ügyben a kisebbségi nyelven tárgyalni és a döntést is azon a nyelven kihirdetni.

Az 1) és 2) bekezdés rendelkezései az alsóbb fokú bíróságok ítéleteit felülbíráló magasabb fokú bíróságok előtti eljárásra, valamint a felsőbb fokú államigazgatási hatóságok döntéseire is irányadók.

Az 1) és 2) bekezdésben említett bíróságoknál és közigazgatási hatóságoknál vezetett nyilvántartásokat és más nyilvános lajstromokat (telekkönyveket, cégjegyzékeket, bányakönyveket, út- és hídjegyzékeket, anyakönyveket stb.) lehetőleg az 1) bekezdésben megjelölt nyelven is kell vezetni.

.....ország – az 1–4. bekezdés rendelkezéseinek megfelelő végrehajtása végett – kötelezi magát, hogy az 1) bekezdésben megjelölt bíróságoknál és közigazgatási hatóságoknál az illető kisebbség nyelvét szóban és írásban használni tudó, elegendő számú bírót, ill. tisztviselőt fog alkalmazni. Ezek a rendelkezések a kereskedelmi bíróságokra, céhbizottságokra, döntőbíróságokra, kereskedelmi vállalatokra, társadalombiztosítási közigazgatási bíróságokra és bérleti bizottságokra, valamint minisztériumi tisztviselőknél intézett mindenféle lakossági ügyekre is irányadók.

33. cikk

A bíróságok és közigazgatási hatóságok körletének minden olyan megváltoztatása, amely – habár burkoltan vagy közvetve – a kisebbségekhez tartozó állampolgárok részére a 32. cikkben biztosított jogok korlátozását vagy megszüntetését célozza, a jelen Szerződés alapelveivel ellentétes.

.....ország egyetért azzal, hogy a bírósági és közigazgatási körletek

határainak a kisebbségek lakta területek határaival való lehetséges egyeztetése a 32. cikk rendelkezéseiben kifejezett célok elérésének igen kívánatos eszköze.

34. cikk

A valamely kisebbséghez tartozó állampolgárok, ill. azon állampolgárok, akiknek anyanyelve azonos az adott kisebbség nyelvével, a törvényhozó testülethez és a kormányhoz e nyelven intézhetnek egyéni vagy kollektív beadványt. A kormányhoz, ill. az egyes minisztériumokhoz intézett beadványokra hozott határozatokat a beadvány nyelvén kell közölni az érintettekkel.

35. cikk

Az államigazgatási körletek és a területi önkormányzatok, valamint a gazdasági érdekképviseletet ellátó önkormányzati testületek maguk határozzák meg tanácskozásuk és ügyintézésük nyelvét.

Ügyintézési nyelvüket az államigazgatási körletek és a területi önkormányzatok a területükön élő kisebbséghez tartozó állampolgárokkal való érintkezésben, a gazdasági érdekképviseletet ellátó önkormányzati testületek pedig a kisebbséghez tartozó tagjaikkal való kapcsolatukban szabadon használhatják.

Mindazonáltal a kisebbségekhez tartozó állampolgárok az államigazgatási körletek és a területi önkormányzatok tanácskozásain, valamint ezek hatóságai és ügyintéző szervei előtt a 32. cikk 1) bekezdésének megfelelően akkor is használhatják nyelvüket, ha az ügyintézés nyelve, ill. az említett szervek tanácskozási nyelve az anyanyelvükkel nem azonos. Ez a jog a gazdasági érdekképviseletet ellátó önkormányzati testületek tagjait is megilleti, feltéve hogy számuk az összes tagok 20%-át eléri.

....ország egyetért azzal, hogy a helyhatósági közegek a kisebbséghez tartozó város vagy község lakosaival való hivatalos szóbeli érintkezésben lehetőleg a kisebbségi nyelvet használják akkor is, ha a kisebbségi állampolgárok létszáma az összlakosság 20%-át nem éri el.

36. cikk

A 32. cikk 1) bekezdésében említett bíróságok és államigazgatási hatóságok, valamint a 35. cikk 3) bekezdésében megjelölt területi önkormányzati testületek hirdetményeit (plakátjait) illetékességi területükön a 32. cikk 1) bekezdésében megjelölt nyelven kell közzétenni.

Azoknak az államigazgatási körleteknek, ill. területi önkormányzatok-

nak a területén, ahol a kisebbség az összlakosság 20%-át kiteszi, az ott székelő, ill. működő bíróságok és államigazgatási hatóságok, valamint önkormányzati hatóságok és hivatalok külső feliratait az illető kisebbség nyelvén megfogalmazott szöveggel is el kell látni. A bíróságok és államigazgatási hatóságok külső feliratait az illetékességi területükön élő összlakosság legalább 20%-át kitevő kisebbség nyelvén megfogalmazott szöveggel akkor is el kell látni, ha a székhelyvárosban vagy -községben a kisebbségi állampolgárok aránya nem éri el a lakosság 20%-át; ebben az esetben a helyhatóságok vagy más területi önkormányzati hatóságok külső feliratait az érintett kisebbség nyelvén is ki kell függeszteni.

Ezek a rendelkezések az állam, ill. az önkormányzati hatóságok által fenntartott utak, utcák és közterek név- és jelzőtábláira is irányadók.

37. cikk

A 32. cikk 1) bekezdésének és a 35. cikk 3) bekezdésének rendelkezéseit az állam és a területi önkormányzatok üzemeire és vállalataira (vasutakra, postára, távíróra, távbeszélőre, valamennyi – légi stb. – tömegközlekedési eszközre) is alkalmazni kell az ügyfelekkel való szóbeli vagy írásbeli érintkezésben. E vállalatok külső felirataira a 36. cikk 2) bekezdése, hirdetményeire és plakátjaira pedig a 36. cikk 1) bekezdése az irányadó.

38. cikk

A különböző felekezetek lelkészei az általuk választott nyelven szabadon tarthatnak istentiszteletet, végezhetnek lelkipásztori teendőket, prédikálhatnak és végezhetnek hitoktatást.

Az egyházi rendek és vallási közösségek nem korlátozhatók és nem akadályozhatók abban, hogy az általuk választott nyelvet egyházi ügyeik intézésében és irányításában, valamint hitközségük és egyesületeik életében szabadon használják; híveik nyelvén misézhetnek, gyakorolhatják lelkészi hivatásukat, prédikálhatnak és végezhetnek hitoktatást. Valamennyi vallási közösség és egyesület úgyszintén szabadon használhatja választott nyelvét a működésével kapcsolatos minden tevékenységben és a belső igazgatásban.

A kulturális közösségek és egyesületek a kormányhoz és minisztériumokhoz intézett beadványaikban saját nyelvüket használhatják, és velük a beadványokra hozott határozatokat a beadvány nyelvén is közölni kell.

....ország minden törvényes eszközzel oda fog hatni, hogy a vallási közösségek a nemzeti kisebbségekhez tartozó híveik részére olyan egyházközségekben, ahol az ilyen hívek száma az összes hívek legalább 20%-át eléri, e kisebbségi hívek nyelvén – amennyiben ez liturgikus nyelvük sérelme nélkül lehetséges – tartsanak istentiszteletet és gondoskodjanak

lelkipásztorkodásról, továbbá hogy evégből azok nyelvét ismerő lelkészeket alkalmazzanak.

V. FEJEZET
Kisebbségi iskolák
39. cikk

....-ország a kisebbségekhez tartozó természetes és jogi személyeknek – köztük az egyházaknak, vallási közösségeknek és szerzetesrendeknek – megadja a jogot, hogy saját költségükre – az állam felügyeleti jogának sérelme nélkül – bármely nyelven tanító iskolákat és oktatási intézményeket létesíthessenek, fenntarthassanak, azokat igazgathassák és felettük felügyeletet gyakorolhassanak, feltéve hogy az ezekben az iskolákban és oktatási intézményekben alkalmazott tanerő az általános állami törvényekben előírt képesítéssel rendelkezik.

A fent említett iskolákon és intézményeken kívüli oktatásba erkölcsileg feddhetetlen pedagógusok, ill. a szülők is bevonhatók (ún. magániskolák).

Az 1) bekezdésben említett iskolák és oktatási intézmények által kiállított bizonyítványok és oklevelek egyenértékűek a (hasonló) állami iskolák és oktatási intézményekéivel, feltéve hogy az előbbiek tanterve és vizsgarendje az utóbbiakéval azonos.

40. cikk

....-ország gondoskodni fog arról, hogy azokban a városokban és körzetekben, ahol valamely kisebbséghez tartozó legalább 30 tanköteles gyermek lakik, e gyermekeknek legyen saját nyelvükön oktató általános iskolájuk.

41. cikk

....-ország az olyan kisebbséghez tartozó tanulóknak részére, amelyhez területén legalább 50 000 személy tartozik az elemi iskolánál magasabb fokú minden, a tanrendszerében ismert iskolatípusból (középiskolák, mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi szakiskolák, polgári iskolák stb.) – az egyetemek és főiskolák kivételével – legalább egy, minden további 100 000 állampolgár után pedig legalább további egy-egy olyan iskola fenntartásáról és annak költségeiről fog gondoskodni, amelynek tannyelve a tanulók anyanyelve lesz.

42. cikk

....-ország kötelezi magát, hogy a kisebbségi nyelveken oktató elemi iskolák tanerői utánpótlásának teljes biztosítása végett legalább egy, az illető kisebbség nyelvén oktató olyan tanítóképző intézet fenntartásáról fog közvetlenül vagy közvetve gondoskodni, amelynek tan- és vizsgarendje azonos azoknak a tanítóképző intézeteknek a tan- és vizsgarendjével, amelyeknek tannyelve az államnyelv, vagy pedig az említett elemi iskolákban engedélyezi olyan tanítók és tanítónők működését, akik az országban szerzett és az által az állam által kellően elismert tanítói oklevéllel bírnak, amelyek többségi lakossága a kérdéses kisebbséggel azonos.

Mindazon kisebbségek nyelve és irodalma, amelyekhez az állam területén legalább 50 000 állampolgár tartozik, az ország legalább egy egyetemén e célból létesített külön tanszéken oktató, és az e nyelvet az illető kisebbség részére a 41. cikk értelmében létesített középiskolá(k)ban majdan tanítani hivatott tanárjelöltek részére ugyanolyan értékű vizsgabizottságok szervezendők, mint amelyek az államnyelvnek a középiskolákban való tanítására jogosult tanárokat vizsgáztatják.

Az előző bekezdésben említett tanszék vagy vizsgabizottság hiányában a kisebbségekhez tartozó tanárjelölteknek lehetővé kell tenni, hogy nyelvüket és irodalmukat annak a külállamnak valamely egyetemén hallgathassák, amelynek hivatalos nyelve az ő anyanyelvükkel azonos; az e nyelv középiskolai tanítására ott jogosító oklevél a származási országban érvényesnek ismerendő el.

43. cikk

....-ország feljogosítja a vallási közösségeket, hogy a kisebbségekhez tartozó híveik lelki gondozására azok nyelvén hivatott lelkészek utánpótlásának biztosítása céljából saját költségükön olyan hittudományi főiskolákat létesítsenek és tartsanak fenn, amelyekben az oktatás nyelve részben vagy egészben az illető kisebbség nyelve. Ilyen főiskolák hiányában engedélyezni fogja, hogy azokban a vallási közösségekben, ahol az istentiszteleti nyelv egy kisebbség nyelve, olyan lelkészek működjenek, akik a belföldön előírt képesítést abban a külállamban szerezték meg, amelynek hivatalos nyelve az adott kisebbségével azonos.

44. cikk

A 39–43. cikk rendelkezései nem érintik ...-országnak azt a jogát, hogy az e cikkeken megjelölt iskolákban az államnyelv tanítását ugyanolyan óraszámban tehesse kötelezővé, mint ahány óraszámban azt azokban az iskolákban tanítják, amelyek tannyelve az államnyelv. A kisebbségi is-

kolákban a vizsgák – az államnyelv mint kötelező tantárgy kivételével – az iskolák tannyelvén tartandók.

45. cikk

A kisebbségekhez tartozó tanulók semmiféle címen – különösen idegen hangzású nevük vagy idegen származásuk miatt – nem akadályozhatók meg abban, hogy a kisebbségük részére létesített és fenntartott iskolákba beiratkozhassanak és azokat látogathassák.

A tanuló valamely kisebbséghez tartozását törvényes képviselőjének szóban vagy írásban tett egyszerű nyilatkozata állapítja meg. E nyilatkozatot az állam tanügyi vagy más hatóságai nem vizsgálhatják felül és nem vonhatják kétségbe.

....ország kötelezi magát, hogy a jelen cikk 1) és 2) bekezdésében foglalt rendelkezések hatósági személyek részéről történő megsértését az 5. cikk 4) bekezdésében megállapított határidőn belül büntetőjogi szankciók alá fogja helyezni.

46. cikk

A kisebbségi nyelven oktató iskolákban az adott nyelvet szóban és írásban tökéletesen ismerő és az érintett kisebbséghez tartozó tanerőket kell alkalmazni.

Az iskolákban és más oktatási intézményekben nem használhatók olyan kézikönyvek, olvasókönyvek, képek, rajzok, metszetek, dalok és táncok, amelyek sérthetik a kisebbségi tanulók nemzeti, vallási vagy kulturális érzületét vagy alkalmasak lehetnek a nemzetek közötti gyűlölet szítására.

Óráikon valamennyi tanító és tanár feltétlenül köteles tartózkodni attól, hogy az állam bármely polgárának faji vagy kulturális hovatartozását a tanulók előtt megalázza. E kötelezettség megszegése személyes felelősségre vonással járhat.

Az előző cikk utolsó bekezdésének rendelkezései a jelen cikk 2) és 3) bekezdésére is irányadók.

47. cikk

A 40–42. cikk értelmében fenntartandó iskolák és oktatási intézmények elhelyezése, órabeosztása, berendezése és felszerelése nem lehet rosszabb, mint az állam által létesített és fenntartott olyan iskoláké, amelyeknek a hivatalos nyelv a tannyelve.

48. cikk

A 40–42. cikk értelmében fenntartott iskolák céljaira az állami költségvetésben olyan összeg irányzandó elő, amely megfelel az érintett kisebbségnek az ország összlakosságához viszonyított arányának.ország gondoskodni fog továbbá arról, hogy az önkormányzati testületek oktatási célú költségvetési előirányzataiból a kisebbségi iskolák a fenti elv szigorú alkalmazásával megfelelő támogatásban részesüljenek.

VI. FEJEZET

Kisebbségek közművelődése

49. cikk

A kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van anyanyelvük ápolására és fejlesztésére, az anyanyelvi oktatás szervezésére és anyagi támogatására, kulturális életük fejlesztésére és e célból egyesületek és társaságok alapítására.

50. cikk

....ország kötelezi magát, hogy az állami költségvetésben az iskolán kívüli oktatás (ismeretterjesztő és szaktanfolyamok, felnőttoktatás stb.) céljaira előirányzott összegekből a kisebbségeket is – lélekszámuknak az összlakossághoz viszonyított arányának – megfelelő összegben részesíti, azok kulturális, tudományos és művészeti létesítményei, köztük színházai támogatása céljából. Hasonlóképpen gondoskodni fog arról, hogy az önkormányzatú testületek ilyen célú költségvetési előirányzataiból a kisebbségek kulturális, tudományos és művészeti létesítményei, köztük színházai a fenti elv szigorú alkalmazásával megfelelő anyagi támogatásban részesüljenek.

51. cikk

....ország elfogadja azt az elvet, hogy a kisebbségi állampolgárok és valamely más állam ugyanolyan nemzetiségű, nyelvű vagy vallású állampolgárai közötti kulturális, társadalmi és gazdasági érintkezést tiltani vagy korlátozni nem szabad. Ez az elv magában foglalja a más államokban létező olyan iskolák, köztük egyetem és főiskolák látogatásának jogát, amelyeknek tannyelve az illető kisebbség nyelvével azonos.ország az ilyen iskolákban végzett tanulmányok és ott szerzett oklevelek elismerését nem fogja szigorúbb feltételekhez kötni, mint az ugyanolyan tudományos és pedagógiai

színvonalon álló, külföldi iskolákban végzett tanulmányok és az ott szerzett oklevelek elismerését általában.

VII. FEJEZETT
Vegetes rendelkezéset
52. cikk

...-ország egyetért azzal, hogy az önkormányzatok minél szélesebb körű kiterjesztése a többség és a kisebbségek közötti ellentétek megelőzésének, mérséklésének és megszüntetésének egyik legalkalmasabb eszköze, és kijelenti, hogy – amennyiben ilyen törvényei még nem volnának – minden lehetséges módon törekedni fog megfelelő törvények alkotására, amelyek

(a) az elemi iskolák és óvodák létesítését, továbbá – a 40. cikk rendelkezéseinek szem előtt tartásával – az oktatás nyelvének és használatának megállapítását, valamint az ilyen iskolák feletti közvetlen felügyeletet gyakorló hatóságok megszervezését a városok és községek hatáskörébe utalják úgy, hogy az adott kisebbség nyelvén működő ezen hatóságok az ahhoz a kisebbséghez tartozó városok, ill. községek lakosaiból álljanak;

(b) a városokat és községeket feljogosítják arra, hogy az elemi iskoláknál magasabb fokú iskolákat, valamint kulturális intézményeket és létesítményeket (színházakat, múzeumokat, könyvtárakat, olvasóköröket, árvaházakat, gyermekmenhelyeket, napközi otthonokat, óvodákat stb.) létesítsenek, fenntartsanak és oktatási, ill. működési nyelvüket megállapítsák;

(c) a városokat és községeket a továbbképző oktatás terén felhatalmazza arra, hogy a különböző kisebbségekhez tartozó lakosok továbbképzését anyanyelvükön biztosítsák;

(d) a 33. cikk 2. bekezdése értelmében mindenekelőtt a kisebbségi települések etnikai határaival lehetőleg megegyező közigazgatási járásokat olyan önkormányzattal ruházzák fel, amely az elemi iskolánál magasabb fokú iskolák, valamint kulturális intézmények és létesítmények (színházak, múzeumok, könyvtárak, olvasókörök, árvaházak, gyermekotthonok stb.) létesítésére, fenntartására és oktatási, ill. működési nyelvük megállapítására is kiterjed;

(e) az egyes közigazgatási járások által létesített azonos tannyelvű iskolák feletti közvetlen felügyelet gyakorlására az adott járás önkormányzati testületei által kijelölt és az illető nemzeti kisebbséghez tartozó lakosokból álló iskolaügyi bizottságokat szerveznek, amelyek a járás egyes városai és községei által létesített elemi és magasabb fokú iskolák felett közvetlen felügyeletet gyakorló hatóságok [(a) bek.] felügyeleti szervei is legyenek;

(f) az (e) bekezdésben megjelölt iskolaügyi bizottságok feletti felügyeletet a járások fölé rendelt önkormányzati igazgatási testületek által létrehozott és a kérdéses iskolák tannyelvét beszélő kisebbséghez tartozó személyekből álló iskolaügyi bizottságok, ilyen önkormányzati testületek

hiányában pedig az illető kisebbséghez tartozó személyekből alakított tanügyi hatóságok hatáskörébe utalják.

....-ország egyetért azzal, hogy a többség és a kisebbségek közötti ellentétek megelőzését, mérséklését és kiküszöbölését az is előmozdítaná, ha a két vagy több kisebbséghez tartozó személyek lakta városokból és községekből a helyi kisebbségek számának megfelelő önálló közösségek szerveződnének, feltéve hogy az egyes nemzetiségekhez tartozó személyek lakta községrészek a közérdek sérelme nélkül közigazgatásilag elkülöníthetők egymástól.

53. cikk

....-ország úgyszintén egyetért azzal, hogy a többségi és a különböző kisebbségi népségek közötti nemzetiségi ellentétek még inkább megelőzhetők, enyhíthetők és kiküszöbölhetők lennének akkor, ha – amint ezt vállalja – azokon a területeken, ahol ennek feltételei fennállnak, az előző cikkben említettnél szélesebb körű közigazgatási autonómiát biztosítana a járás feletti (kanton, megye) közigazgatási egységeknek az adott körzet olyan kisebbségi lakosságának vezetése alatt, amelynek számaránya ott jelentős többséget alkot, anélkül azonban, hogy ez – a kisebbségnek az adott körzetben meglévő képviseleti súlyán túlmenően – az ország ott kisebbségként élő többségi lakosságát hátrányosan érintené.

54. cikk

....-ország magáévá teszi továbbá azt az elvet, hogy az igazságosság és méltányosság követelményének megfelelően azokon az országrészeken, ahol az egyébként kisebbségként élő lakosság még nagyobb tömörülést alkotva több magasabb fokú, egymással szomszédos közigazgatási egységre (kanton, megye) kiterjed és számaránya a félmilliót, sűrűsége pedig az összlakosság legalább 75%-át eléri, a kisebbségi lakosság eme részére még nagyobb területi autonómiát kell kiterjeszteni, amely nem csak végrehajtoi formában érvényesülne, hanem a törvényhozói munkában való méltányos arányú részvételt is biztosítana. Az adott kisebbség ilyen területi autonómiájához ugyanez a kisebbségi lakosság más szórványai is csatlakozhatnának, amelyek a közelben vagy más országrészeken a kérdéses területtől bizonyos távolságra élnek és amelyek különösebb nehézség nélkül részesülhetnének ebben az autonómiában akár teljes mértékben, akár részlegesen, akár kulturális vonatkozásban.

55. cikk

....-ország azt az elvet is magáévá teszi, hogy ugyancsak az igazságosság és méltányosság követelményének megfelelően valamely nemzeti vagy vallási kisebbség – amely az összlakosságon belül legalább 300 000 lelket számlál és nincs túlságosan szétszóródva, de egyes helyeken a lakosság 50%-át kiteszi – egy vagy több, személyi kötelékeken alapuló és legalább tisztán kulturális jogkörű önkormányzati községet alkosson lehetőleg a legsűrűbben lakott centrumai körül.

56. cikk

.....-ország egyetért továbbá azzal, hogy az egyházak és felekezetek kulturális autonómiájának minél teljesebb elismerése a vallási kisebbségek jogos igénye s hogy azt is teljesíteni kell.

....-ország a területén lévő és kellően elismert egyházakat és felekezeteket jogi személyeknek tekinti, amelyek tulajdont szerezhettek, továbbá elismeri jogukat elegendő számú és megfelelő fokozatú iskolák és jótékonyági intézmények fenntartására, és e jogokat csorbítani nem fogja.

....-ország a sajtójukra és kiadványaikra nem vezet be – sem törvényileg, sem ténylegesen – különleges korlátozó intézkedéseket.

III. RÉSZ

I. FEJEZET

Eljárás az Egyesült Nemzetek Szervezete előtt

57. cikk

A jelen Szerződés I. és II. fejezetében foglalt ama rendelkezések, amelyek a fajra, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül mindenkit megillető emberi jogok, emberi méltóság és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásának biztosítását célozzák [Alapokmány 1. cikk 3) bek.], az Egyesült Nemzetek garanciája alá helyeztetnek. E garancia gyakorlásának módozatait az alábbi elvek alapján kell szabályozni.

1) Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Gazdasági és Szociális Tanácsa a mindenkit megillető emberi jogok és alapvető szabadságjogok hatékony tiszteletben tartásának biztosítása érdekében is tehet ajánlásokat [Alapokmány 62. cikk 2) bek.], továbbá – ebből következően – akkor is, amikor az ENSZ valamelyik tagállama, a jelen Szerződést aláíró valamelyik hatalom, ill. az érintett állam törvényei szerint működő bármely önkormányzati testület, valamint az ezen állam által elismert és lakosságának jelentékeny részére kiterjedő működést kifejtő politikai, vallási, kulturális, gazdasági vagy társadalmi szervezetek és végül az általános tekintélynek örvendő nemzetközi egyesülések (ligák, uniók) a jelen Szerződés

I. és II. fejezetében foglalt bármely cikk megsértésére vagy annak veszélyére hívják fel a figyelmét. A Tanács az ily módon eléje terjesztett ügyet tanulmányozhatja vagy tanulmányoztathatja, arról jelentést készíthet vagy készíttethet és a Közgyűlésnek vagy az érintett államnak javaslatokat tehet [Alapokmány 62. cikk 1) bek.]. A Tanács kétségtelenül ugyanígy, de hivatalból járna el akkor is, amikor az Egyesült Nemzetek Titkársága útján olyan tények jutnak a tudomására, amelyek a jelen Szerződésnek az emberi méltósághoz fűződő jogoknak a béke érdekében történő védelmét biztosító rendelkezései megsértésére vagy annak veszélyére utalnak.

2) Az előző bekezdésben jelzett feladatai elvégzésében a Tanács segédszerve egy állandó bizottság (Alapokmány 7. cikk, II. fejezet, és 64. cikk), amely a Tanács által 3–3 évre kijelölt 9 állandó és 4 póttagból áll. A tagok valamennyien a kisebbségi kérdés jogi, társadalmi és történelmi vonatkozásaiban általánosan elismert tudományos tekintéllyel bírnak és nem lehetnek sem a Tanács tagjai, sem az ENSZ Titkárságának tisztviselői. Elnökét az állandó bizottság saját tagjai sorából önmaga választja.

3) Az állandó bizottság hatáskörébe a következő ügyek tartoznak:

(a) a bizottság a Gazdasági és Szociális Tanács kisebbségi kérdésekkel foglalkozó állandó tanácsadó szerve; evégből könyvtárt és sajtóarchívumot tart fenn; minden lehetséges forrásból gyűjti a kisebbségi kérdésre vonatkozó jogszabályokat, a belső jogszabályokat és statisztikai adatokat is ideértve; tájékoztató szolgálatot szervez; a Tanács megbízásából tagjai útján a helyszínen tanulmányozza a kisebbségi viszonyokat; a Tanács részére javaslatokat és egyezménytervezeteket dolgoz ki az összes kisebbségi kérdés rendezése céljából [Alapokmány 62. cikk 2) és 3) bek.]; továbbá – ugyancsak a Tanács megbízásából – nemzetközi konferenciákat hív össze a kisebbségi kérdések megvitatására [Alapokmány 62. cikk. 4) bek.].

(b) Az állandó bizottság véleményt nyilvánít a jelen cikk 1) bekezdése értelmében a Tanács elé terjesztett ügyekben. Ebben az esetben nem vehetnek részt az állandó bizottság tanácskozásain a bizottság azon tagjai, akik ugyanahhoz a nemzeti kisebbséghez tartoznak, amelynek érdekében a panaszt benyújtották, ill. annak az államnak a polgárai, amely ellen a kisebbségi panasz irányul.

....-ország kötelezi magát, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel elősegíti az állandó bizottság működését és hozzájárulását adja ahhoz, hogy a Gazdasági és Szociális Tanács az állandó bizottság egy vagy több tagját a kisebbségek helyzetének tanulmányozására az (a) bekezdés alapján a területére kiküldje.

4) A jelen Szerződés valamely rendelkezésének megsértése vagy annak veszélye miatt a Gazdasági és Szociális Tanácshoz az 1) bekezdés alapján benyújtott panaszt válaszadás végett haladéktalanul közölni kell azal az állammal, amely ellen a panaszt benyújtották. Ha az érintett állam a panasz közlésétől számított három hónapon belül nem küldi meg válaszát, a panaszt kivizsgálás végett azonnal az állandó bizottság elé kell vinni. Ha viszont az említett határidőn belül válasz érkezik, azt közölni kell a panaszos

féllel, amely viszontválaszt adhat be. E határidő elteltével az ügy előzetes tárgyalás céljából az állandó bizottság elé kerül a leírt eljárás szerint. Az előzetes eljárás nem nyilvános.

5) Az állandó bizottság szükség szerint előadót jelöl ki, aki minde-
nekelőtt és még az előzetes eljárás kezdete előtt az ügy baráti és méltányos
elintézése céljából képviselőik útján megkísérli a felek békéltetését. Ha
közbenjárása három hónpon belül nem vezet a kívánt eredményre, az
előadó erről jelentést tesz az állandó bizottságnak, amely – ha időközben az
előzetes eljárás is befejeződött – nyilvános tárgyaláson meghallgatja a pana-
szos felet és a bepanaszolt állam képviselőjét. Ekkor az állandó bizottság bi-
zonyítást rendelhet el és ebben az eljárási szakaszban megvizsgálhatja az
ügyre vonatkozó okiratokat, tanúkat és szakértőket hallgathat ki, helyszíni
szemlét rendelhet el és megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyeket
a tényállás megállapítására alkalmasnak tart. A vizsgálat befejezése és az
érintett felek ismételt meghallgatása után az állandó bizottság megindokolt
véleményt nyilvánít az ügyben, amelyet a Gazdasági és Szociális Tanácshoz
továbbítani, ez utóbbi valamennyi tagjának, valamint a panaszos félnek és a
bepanaszolt államnak pedig másolatban megküldeni tartozik.

6) Az állandó bizottság jelentését a betérjesztéstől számított egy hóna-
pon belül a Gazdasági és Szociális Tanács napirendjére kell tűzni. A Tanács
eljárására a fenti 5) bekezdés rendelkezései irányadók. A Gazdasági és Szo-
ciális Tanács határozatait a jelenlévő és szavazó tagok szavazatának
többségével hozza [Alapokmány 67. cikk 2) bek.]. A szavazásban nem vehet
részét annak az államnak a képviselője, amely a Tanács figyelmét a jelen
Szerződés valamely cikkének megsértésére vagy annak veszélyére felhívta,
sem annak az államnak a képviselője, amely ellen a panasz irányul. Az érin-
tett államok azonban szavazati jog nélkül részt vehetnek a Tanács ülésén és
arra meg is hívandók (Alapokmány 69. cikk). A Tanács a panaszt elu-
tasíthatja, ill. a bepanaszolt államnak megfelelő intézkedések fogana-
tosítását írhatja elő (sic! prescribe) [Alapokmány 66. cikk 2) bek.].

7) Az állandó bizottság és a Gazdasági és Szociális Tanács eljárásának
minden egyéb részletét a Tanács szabályozza.

8) Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a kisebbségek kérdésével és a
jelen Szerződés végrehajtásával kapcsolatos tevékenysége tekintetében a
felelősség végső soron a Közgyűlésre hárul (Alapokmány 60. cikk). A
Közgyűlés megvitatja a kisebbségeket érintő kérdéseket és megvizsgálja a
Gazdasági és Szociális Tanács által ezzel kapcsolatban készített
egyezménytervezeteket. Általános javaslatok vagy valamilyen konkrét pa-
nasz alapján megfelelő intézkedéseket ajánlhat az érintett államoknak, ill.
adott esetben a Biztonsági Tanácsnak (Alapokmány 10. cikk). Ezenkívül
bármikor foglalkozhat a kisebbségeket érintő kérdésekkel általában vagy
azok konkrét vonatkozásaival és megfelelő intézkedéseket ajánlhat (Ala-
pokmány 13. cikk). A Gazdasági és Szociális Tanács megvalósítja a
Közgyűlésnek a kisebbségi kérdésekre vonatkozó ajánlásait [Alapokmány
66. cikk 1) bek.].

9) A Gazdasági és Szociális Tanács, valamint a Közgyűlés a jelen Szerződés értelmezésével kapcsolatban felmerülő minden jogvitában kérje ki a Nemzetközi Bíróság véleményét és annak megfelelően határozzon.

10) Az 1)–9) bekezdés rendelkezései nem érintik az érdekelt államoknak azt a jogát, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 35. cikke alapján közvetlenül a Biztonsági Tanácshoz vagy a Közgyűléshez forduljanak valahányszor valamely kisebbségi kérdésből ezen államok megítélése szerint olyan vita vagy helyzet keletkezhet, amely két vagy több állam között a kapcsolatok megszakítására vezethet vagy a nemzetközi biztonság és béke fenntartását veszélyeztetheti. Ilyen esetben a Biztonsági Tanács az Alapokmány 36. cikke, a Közgyűlés pedig a 11. cikk rendelkezései szerint jár el.

II. FEJEZET

Vegyes bizottságok és vegyes bíróságok előtti eljárás 58. cikk

A jelen Szerződés hatálybalépését követő három hónapon belül vegyes bizottság alakítandó a kisebbségek védelmére kötelezett állam és azon állam közös egyetértésével, amelynek többségi lakossága a védelemre kötelezett állam valamelyik faji, nyelvi vagy vallási kisebbségével azonos.

A vegyes bizottságba az azt megalakító államok egy-egy tagot neveznek ki. A bíróság elnökét annak tagjai jelölik ki a kisebbségi kérdés jogi, szociológiai és történeti vonatkozásaiban általánosan elismert tudományos tekintéllyel bíró személyiségek köréből. Megegyezés hiányában az érintett államok az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsát kérik fel az elnök kijelölésére.

59. cikk

A vegyes bizottság köteles minden olyan ügyet megvizsgálni, amelyet a bizottságot létrehozó egyik állam, ill. az érintett kisebbség valamelyik – az 58. cikk 1) bekezdése értelmében panasz benyújtására jogosult – szerve vagy szervezete terjeszt elé. Eljárását mindegyik bizottság maga szabályozza annak az elvnek szem előtt tartásával, hogy amennyiben a bizottságok határozatai nem vezetnek az ügy baráti elintézésére, az ügyet bármelyik érdekelt fél a vegyes bíróság elé viheti.

60. cikk

A kisebbségvédelemre kötelezett állam és azon állam között, amelynek többségi lakossága a védelemre kötelezett állam valamelyik kisebbségével azonos, vegyes bíróság állítandó fel úgy, hogy az a jelen Szerződés

hatálybalépésétől számított hat hónapon belül megkezdhesse működését. A vegyes bíróság az érintett államok által kinevezett egy-egy tagból és az érintett államok által választott elnökből áll. Ha az érintett államok az elnök személyében a jelen Szerződés hatálybalépését követő három hónapon belül nem tudnak megegyezni, az elnököt az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa nevezi ki.

Elnökké és bíróvá csak olyan személy választható meg, ill. nevezhető ki, aki a származási országában a legfelsőbb bíróság tagjaira előírt képesítéssel bír.

61. cikk

A vegyes bíróság hivatalból vizsgálja illetékességét, majd anélkül kezdi meg az ügy tárgyalását, hogy az érdekelt felek számára az érintett államok jogszabályaiban biztosított belső jogorvoslati lehetőségeket kimerítenék. Határozatát szótöbbséggel hozza úgy, hogy az elnök utolsónak szavaz. Eljárását önmaga szabályozza. Határozatait az érintett országok hatóságai és bíróságai kötelesek végrehajtani, de a felek vonatkozásában azok csak a kereset alapja tekintetében és csak az adott ügyben jogérvényesek, fellebbezéssel nem támadhatók meg, és az ítéletben megnevezett fél köteles azokat végrehajtani. Ha ezt elmulasztaná, a másik állam az ügyet az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé viheti, amely az Alapokmány 37. cikkének 2) bekezdése szerint jár el. Abban az esetben, ha a vegyes bíróság ítélete a jelen Szerződésben foglalt valamely rendelkezés értelmezésének függvénye, a bíróság jogosult annak értelmezésére.

62. cikk

A vegyes bizottságot és a vegyes bíróságot megalakító államok kötelezik magukat, hogy azok működését minden rendelkezésre álló eszközzel előmozdítják. Államigazgatási hatóságaik és bíróságaik kötelesek minden megkeresést teljesíteni, különösen a vegyes bizottság vagy a vegyes bíróság által kívánt tanúkihallgatásokat foganatosítani és a kért iratokat beszerezni és megküldeni.

A vegyes bizottság és a vegyes bíróság az azokat megalakító államok területén is tanulmányozhatja az eléje terjesztett ügyeket és evégből az érintett kisebbséghez tartozó lakosságot is meghallgathatja.

63. cikk

A vegyes bizottságot és a vegyes bíróságot megalakító államok mind-egyike az általa kinevezett tag tiszteletdíját és készkiadásait önmaga fedezi.

A vegyes bizottság és a vegyes bíróság működésével kapcsolatos egyéb kiadásokat, az elnök tiszteletdíját és készkiadásait is ideértve, a két érdekelt állam együtt viseli.

64. cikk

Az érintett felek a már a vegyes bíróság előtt lévő kisebbségi ügyeket csak akkor vihetik az Egyesült Nemzetek Szervezete elé, ha a vita jellegénél fogva közvetlenül veszélyezteti a békét. Egyéb esetekben az a körülmény, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete már foglalkozik az ügygel, a többi kisebbségvédelmi szerv által indított minden eljárásra felfüggesztő hatállyal bír.

IV. FEJEZET

Átmeneti rendelkezések

65. cikk

A jelen Szerződést a ratifikációs okmányoknak az Egyesült Nemzetek Szervezete Titkárságánál történő letétbe helyezésével meg kell erősíteni. A Szerződés akkor lép hatályba, amikor a ratifikációs okmányokat az Egyesült Nemzetek Szervezetének három hatalma, a Biztonsági Tanács állandó tagjai egyfelől és másfelől letétbe helyezte.

66. cikk

A jelen Szerződés eljárási kérdésekkel kapcsolatos rendelkezései a hatálybalépéstől kezdve minden korábbi cselekményre hatályosak, a többi rendelkezései pedig korábbi cselekményekre csak akkor alkalmazandók, ha az előző Szerződés is azonos rendelkezéseket tartalmazott. Figyelembe kell azonban venni, hogy a cselekményeket hadiállapot, fegyverszünet vagy béke idején követték-e el.

67. cikk

....-ország tudomásul veszi, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének a preambulumban felsorolt hatalmai, a Biztonsági Tanács állandó tagjai, amelyek vele ezt a Szerződést megkötötték,-vel is azonos tartalmú Kisebbségvédelmi Szerződéseket kötöttek.

....-ország kijelenti, hogy a jelen Szerződés megkötésével eme egyéb Szerződésekben is részesnek tekinti magát, amennyiben azok olyan államként érintik, amelynek nemzetiségi többsége a kisebbségvédelemre

kötelezett fent említett többi állam valamelyik nemzeti kisebbségével azonos és amennyiben az említett Szerződések rendelkezései a jelen Szerződés rendelkezéseivel azonosak.

....-ország ennek folytán olybá veszi, hogy az említett hatalmak úgyszintén csatlakoznak a jelen Szerződéshez, minthogy az őket is ugyanúgy érinti.

68. cikk

....-ország hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben a jelen Szerződés bármely cikkével kapcsolatban közte és a jelen Szerződést aláíró bármely más hatalom vagy az Egyesült Nemzetek Szervezetének bármely tagja között jogi vagy ténybeli nézeteltérés támad, az ilyen nézeteltérést bármelyik fél kérésére a Nemzetközi Bíróság elé kell utalni. A Nemzetközi Bíróság határozata ellen fellebbezni nem lehet, és az elmarasztalt fél köteles azt végrehajtani. Ha ezt elmulasztaná, a másik fél tájékoztathatja erről a Biztonsági Tanácsot, amely – ha szükségesnek tartja – határozatot hoz az ítélet végrehajtása iránt foganatosítandó intézkedések felől (Alapokmány 94. cikk).

A Biztonsági Tanács az ENSZ Alapokmányának 36. és 37. cikke szerint jár el abban az esetben, ha-ország a másik fél kérelmére nem veti alá magát a Nemzetközi Bíróság előtt folyó eljárásnak, ill. az ítélet végrehajtását megtagadja vagy azt megghiúsítani törekszik.